

Elina Käyhkö

AAMURYHMÄN TOIMINNAN MERKITYS PÄIHDEKUNTOUTUKSESSA

Opinnäytetyö
Sosiaalian koulutusohjelma

Helmikuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 17.4.2012	
Tekijä(t) Elina Käyhkö		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi AMK	
Nimeke Aamuryhmän toiminnan merkitys päihdekuntoutuksessa			
Tiivistelmä <p>Yhteisö tukee päihteistä irrottautuvaa kuntoutujaa. Selviytymisessä merkittäväksi muodostuu yhteisön jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet. Hoidollisten ryhmien yhtenä tavoitteena on vuorovaikutustaitojen lisääminen. Tämän opinnäytetyön aiheena oli tutkia päihdekuntoutujien antamaa merkitystä aamuryhmälle. Tutkimuksen aihe nousi päihdekuntoutuslaitos Tosi Paikasta. Lisäksi opinnäytetyössä selvitettiin aamuryhmän ilmiötä psykodynaamisesta viitekehyksestä käsin.</p> <p>W.R. Bionin (1961) ryhmäteorian mukaan ryhmässä toimii sekä perusolettamustila että työryhmätyöskentelytila. Työryhmätyöskentelytilassa ryhmä toimii tavoitteiden mukaisesti mutta perusolettamustiloissa hallitsee ihmisten psyykkisiin tarpeisiin vastaavat ryhmätilat. Näitä perusolettamustiloja ovat riippuvainen ryhmä, taistelu-pakotila ja parinmuodostus. Hoidollista ryhmää ohjattaessa nämä ilmiöt tulisi ottaa huomioon jotta ne eivät muodostu ryhmän tavoitteissa etenemisen esteeksi.</p> <p>Aineisto ryhmän merkityksestä on kerätty ryhmän teemahaastatteluna ja ryhmän toiminnan tutkimus etnografisella osallistuvalla havainnoinnilla. Havainnointijakso toteutui kuuden viikon ajan 26 eri ryhmäkerralla. Haastattelussa nousseista ryhmän merkityksistä laadittiin erikseen tiivistelmä joka esiteltiin työryhmälle Bikva-mallia soveltaen. Tavoitteena oli viedä ryhmän palautetta työryhmän tietoon.</p> <p>Tulokset osoittivat että päihdekuntoutajat kokivat aamuryhmän sosiaalistavana ja päivärytmiä tukevana. Käsiteltävät aihepiirit koettiin merkityksellisinä ja ohjaajien ohjaus tärkeänä. Oma poissaolo ryhmästä koettiin harmillisena. Aamuryhmän kehittämiskohteina nähtiin kuntoutujien säännöllisempi osallistuminen ja ohjaajien vastuu kuntoutujien osallistamisessa. Tutkimustulokset osoittivat myös että ryhmä toimii monesti perusolettamustiloissa. Riippuvainen ryhmä oli hallitseva tila monessa ryhmätilanteessa. Tulokset toivat tärkeää tietoa ryhmän ohjaukseen Tosi Paikan työryhmälle. Tulokset voi yleistää hyödyttämään myös muita päihdekuntoutuslaitoksissa ryhmiä ohjaavia työntekijöitä.</p>			
Asiasanat (avainsanat) yhteisö, ryhmä, psykodynaaminen teoria, perusolettamustila, ryhmädynamiikka, ryhmän ohjaus			
Sivumäärä 51 + 3	Kieli suomi	URN	
Huomautus (huomautukset liitteistä) haastattelusuostumus, teemahaastattelun kysymykset			
Ohjaavan opettajan nimi Kati Vapalahti		Opinnäytetyön toimeksiantaja Jyrkkähoito -yhdistys, Tosi Paikka	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 17.4.2012	
Author(s) Elina Käyhkö		Degree programme and option Degree programme in social work Bachelor of Social Services	
Name of the bachelor's thesis Morning group activities and role in drug rehabilitation			
Abstract <p>The community supports the rehabilitation client to disengage from substance abuse. In coping, the interaction between the members of the community is significant. One aim in the therapeutic groups is to increase social skills. The aim of this thesis was to find out sense of the morning group for the rehabilitator in the rehabilitation centre Tosi Paikka. In addition, the thesis examined the phenomena of the morning group from the view point of the psychodynamic frame of reference.</p> <p>According to W.R. Bion's group theory, the group acts as the working group mode and as the basic assumptions mode. The working group acts according to the objectives, but the basic assumption mode is dominated by group modes meeting the people's psychological needs. Basic assumptions mode includes dependent group, fight-flight group and pairing group. In therapeutic group these phenomena should be taken into account so that they do not constitute an obstacle to the goal-oriented activities.</p> <p>The material to this thesis was collected from the group theme interview of the importance of morning group and group activities research from the ethnographic participant observation. Observation period was completed in six weeks in 26 different groups at a time. An interview showed meanings of the group and a summary was made based on theme. The summary was presented to the working group applying the Bikva-model. The aim was to take the feedback to the working group.</p> <p>The results showed that the substance abuse rehabilitators felt the morning group socializing and supportive to the daily rhythm. The matters discussed were considered relevant and director controls were important. One's own absence from the group was experienced troublesome. Improvement in the morning group was seen as more regular participation in the rehabilitation and supervisors responsibility for including the rehabilitators in the groups. The results showed that the group operates in many cases on the basic assumption mode. Dependent group was the dominant mode in many group situations. The results were important information about group activities to the directors of Tosi Paikka. The results can be generalized to the benefit of other substance abuse rehabilitation centre guiding groups of workers.</p>			
Subject headings, (keywords) community, group, psychodynamic theory, basic assumptions mode, group dynamic, group control			
Pages 51 + 3	Language finnish	URN	
Remarks, notes on appendices Permission for interviewees, theme of the interview questions			
Tutor Kati Vapalahti		Bachelor's thesis assigned by Jyrkkähoito -yhdistys Ry, Tosi Paikka	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	PÄIHDEHOIDON TUTKIMUSTA SUOMESSA	2
3	YHTEISÖHOITO	4
3.1	Kuntouttava yhteisö	5
3.2	Psykodynaaminen yhteisö	7
3.3	Tosi Paikka ja Jyrkkähoitomalli	8
4	RYHMÄN TOIMINTA	10
4.1	Ryhmän kehitysvaiheita.....	11
4.2	Ryhmädynamiikka.....	13
4.3	Ryhmän ohjaajan ominaisuudet ja tehtävät	15
4.4	Tosi Paikan aamuryhmä	16
5	PSYKODYNAAMINEN VIITEKEHYS	18
6	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSPROSESSI	20
6.1	Etnografinen osallistuva havainnointi	20
6.2	Ryhmän teemahaastattelu	21
6.3	Bikva-mallin mukainen kehittämistyö.....	22
6.4	Tutkimusprosessi	22
7	TUTKIMUKSEN TULOKSIA	24
7.1	Aamuryhmän merkitys	24
7.2	Ohjaajien merkitys aamuryhmän toiminnassa.....	27
7.3	Ryhmän turvallisuus, säännönmukaisuus ja luotettavuus	28
7.4	Ryhmän jäsenten vaikutus toisiinsa.....	31
7.5	Bikva-mallin mukainen työryhmän palaute.....	34
7.6	Osallistuva havainnointi	34
7.7	Ohjaajasta riippuvainen ryhmä	35
7.8	Toisista kuntoutujista tai yhteisön jäsenistä riippuvainen ryhmä	38
7.9	Taistelu-pako perusolettamustila	39
7.10	Ryhmädynamiikan ilmeneminen ryhmässä.....	40
8	POHDINTA	44
	LÄHTEET.....	52

LIITE/LIITTEET

1 Suostumus haastatteluun

2 Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Ryhmä on luonnollinen ympäristö ihmisen toiminnalle. Meillä kaikilla on lukuisia kokemuksia erilaisista ryhmistä hiekkalaatikkoleikeistä koululuokkiin ja työyhteisöihin asti. Päihdekuntoutuksessa yhteisöhoidon ja hoidollisten ryhmien on todettu olevan tehokasta, tuloksellista ja taloudellista toimintaa. Ryhmää hoitaessa usea yksilö saa tehokasta hoitoa lyhyessä ajassa. (Koukkari 2003, 6.) Ryhmässä hoitaminen tukee myös yhteisöhoitoa ja ryhmät ovatkin olennainen osa yhteisöjä.

Suomessa on tehty vähän päihdeongelmien hoidoista tutkimuksia. Mitään virallista hoitomuotoa ei ole tutkimuksissa todettu erityisen tulokselliseksi. Päihdehoidosta on apua, mutta usea palaa päihteiden ongelmakäyttöön myös hoitojakson jälkeen. (Tammi, Aalto, Koski-Jännes 2009, 25,36.)

Yhteisöhoidon tavoitteena on tarjota päihdeongelmaiselle tukea hänen opetellessaan uusia tapoja hallita omaa elämää. Päihdekuntoutuja voi luoda yhteisössä merkityksellisiä suhteita ja saada yhteisön tukea pitkäjänteisesti. Selviytymisessä merkittäväksi nousee yhteisön jäsenten väliset sosiaaliset suhteet ja niissä toimiminen. Säännöt ja kuri yhteisössä auttavat päihdekuntoutujaa oppimaan elämään ensin yhteisössä ja myöhemmin yhteiskunnassa yleisten odotusten mukaisesti. (Hännikäinen-Uutela 2004, 119.) Yhteisöhoidossa on hoitoajat usein pitkiä ja tuloksellisuutta määrittää hoitossaoloaika ja hoidossa pysyminen. Mitä pidempään hoito kestää sitä parempia hoitotulokset ovat. Yhteisöhoidossa tulisi olla vuosi tai enemmän jotta päihteettömyys olisi pysyvämpää. (Tammi 2009, ym. 65; De Leon 2012.)

Päihdehoidossa ryhmiä on käytetty jo useita kymmeniä vuosia (Koukkari 2003, 4). Päihdehoidossa ryhmiä toimii avohuollon tukitoimina sekä laitospäihdekuntoutuksessa yhteisöhoidon sisällä. Ryhmät ovat usein eri tavoin toteutettuja sen mukaan millainen hoitopaikan kulttuuri ja hoitoideologia ovat. Kuitenkin päihdekuntoutuksessa hoitavien ryhmien tavoitteena on muun muassa päihderiippuvuudesta toipuminen, tiedon saanti ja itsetuntemuksen lisääminen, vuorovaikutustaitojen lisääminen sekä päihteettömyyden ylläpitämiseen tarvittavien keinojen ja toimintamallien omaksuminen. (Koukkari 2003, 4-5.)

Ryhmätoiminta on ryhmän jäsenten ainutkertaista omaa ja yhteistä kokemusta joka on tässä ja nyt tapahtuvaa vuorovaikutuksellista toimintaa. Ryhmässä tapahtuva vuorovaikutus saattaa ajoittain aiheuttaa jännitystä, ahdistusta ja alemmuudentunnetta. Ryhmässä näiden tunteiden sietämistä ja säätelyä voi harjoitella turvallisesti niin että jatkossa näiden tunteiden kanssa selviää myös muissa yhteyksissä. (Koukkari 2003, 6.) Ryhmässä ilmenevät tunnetilat johdattavat ryhmää eri perusolettamustiloihin jolloin ryhmän tavoitteellinen työskentely saattaa estyä (Bion 1961, 75).

Opinnäytetyöni tutkimuskohteena on Jyrkkähoito –yhdistys Ry:n Tosi Paikka. Opinnäytetyössä on psykodynaaminen viitekehys joka on myös Tosi Paikassa käytetyn Jyrkkähoitomallin yksi teoreettinen pohja. Psykodynaamisen viitekehyksen oppi-isänä voidaan pitää ryhmäteoreetikko Wilfred Bionia (1897–1979). Hänen mukaansa ryhmässä on kaksi työskentelytilaa, työryhmätyöskentelytila jossa ryhmä toimii tehtävänsä mukaisesti ja perusolettamustila joissa ryhmä toimii tarpeiden ja viettien sekä vais-tojen varassa (Bion 1961, 156). Tutkimuksessani pyrin nostamaan esille näitä perusolettamustiloja ja tutkimaan miten nämä tilat näkyvät ryhmän jäsenissä ja miten ryhmädynamiikka näyttäytyy ryhmässä. Tutkimusmenetelmiksi valitsin ryhmän teema-haastatteluna sekä lisäksi etnografisen osallistuvan havainnoinnin. Toteutin tutkimuk-sen aineistonkeruun kesällä 2011 Tosi Paikassa.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää millaisen merkityksen Tosi Paikan päihdekun-toutujat antavat aamuryhmän toiminnalle. Tutkimuksella pyrin myös selvittämään mitä perusolettamustiloja aamuryhmässä ilmenee ja miten ne mahdollisesti estävät tai haittaavat ryhmän toimintaa.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

Minkä merkityksen päihdekuntoutujat antavat aamuryhmälle?

Millaisena ryhmädynamiikka näyttäytyy aamuryhmässä?

Miten perusolettamustilat näkyvät aamuryhmän toiminnassa?

Minkälaista merkitystä nämä ilmiöt saavat aamuryhmässä?

2 PÄIHDEHOIDON TUTKIMUSTA SUOMESSA

Yhteisöhoitoa on tutkittu paljon eri puolilla maailmaa jo usean vuosikymmenen ajan. Yhdysvalloissa on seurattu päihdehoidon läpikäyneiden selviytymistä DATOS-

seurantatutkimuksilla yksi vuosi ja viisi vuotta hoidossa olon jälkeen. Näissä tutkimuksissa on pystytty osoittamaan, että yhteisöhoito on tehokasta ja yli vuoden tai yli kaksi vuotta kestäneillä yhteisöhoitojaksoilla on raittiina pysymiseen pysyvämpää vaikutusta. Tutkimuksissa on osoitettu myös että muun muassa alkoholin käyttö, rikollisuus, itsemurha-ajatukset ja viikoittainen huumeiden käyttö on vähentynyt oleellisesti hoidon seurauksena. (De Leon 2012; Flynn, Joe, Broome, Simpson, Brown 2003.)

Päihteiden käyttö on lisääntynyt Suomessa. Vuoden 2009 tilastoissa muun muassa kannabiksen käyttö, liuottimien haistelu ja buprenorfiinin (opiaattien korvaushoitolääkkeiden) laitton katukäyttö on lisääntynyt. Päihdehuollon katkaisuhoidopalveluissa oli vuonna 2009 kirjattuna asiakkaita 11 084, kuntoutuslaitoksissa oli samana vuonna 6286 asiakasta mutta asiakasmäärä ja hoitovuorokaudet vähenivät edellisvuosista. Myös huumekuolemat ovat yleistyneet, vuonna 2009 huumausainelöydöksiä oli 244 kuolemantapauksessa, kasvua edellisestä vuodesta 75 kuoleman verran. Huumausainerikokset ja väkivaltarikokset ovat lisääntyneet ja vuonna 2008 pelkästään huumausaineiden ja lääkeaineiden väärinkäytöstä seurasi yhteiskunnalle välittömiä haittakustannuksia noin 0,2–0,3 miljardia euroa. Välillisiä haittakustannuksia kuten sosiaalitoimen menoja tai järjestys- ja turvallisuusmenoja oli yhteensä noin 0,5–1,2 miljardia euroa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.)

Tutkimukset päihdehoidossa ovat liittyneet päihdetyön tai päihdetyöntekijöiden, asiakasjärjestelmien ja hoidon järjestelmien tutkimuksiin. Tutkimusten tavoitteina on päihdehaittojen vähentäminen, ongelmista kärsivien auttaminen ja tilanteen kohentaminen. Päihdekuntoutusta toteutetaan Suomessa moniammatillisesti. Menetelmien sekä tekijöiden kirjo on suuri. Haasteena tutkimustyölle on luoda kokonaiskuva päihdehoidon kentästä sekä hoitomenetelmien vaikuttavuuksien tutkiminen. (Tammi 2005.)

Suomessa on tehty vähän vertailevia tutkimuksia päihdehoidoista. Suomessa on vielä vähän tutkittu huumeongelmaa yhteisökasvatuksen näkökulmasta. Olemassa olevat tutkimukset ovat koskeneet lähinnä alkoholistien hoitotuloksia. Tutkimukset ovat suurimmaksi osin kvantitatiivisia tutkimuksia. Kvalitatiivisia, etnografisia tutkimuksia on vähän. Tutkimusten tuloksia ei myöskään voida juuri verrata keskenään koska hoitomuodot ja hoitoajat sekä tutkimuskohteet ovat erilaisia keskenään. Viimeaikaiset tut-

kimukset ovat koskeneet lähinnä hoito-ohjelmien rakennetta, johtamista tai hoitomenetelmien tarkastelua. (Hännikäinen-Uutela 2004, 15.)

Vertailevissa päihdehoitotutkimuksissa ei ole pystytty vastaamaan siihen kuka hyötyy mistäkin hoitomuodosta parhaiten. Hoitovertailuissa eri hoitomuotojen erot on havaittu pieniksi. Hoitovertailuja on kuitenkin hankala tehdä koska hoitomenetelmät sekä tutkittavat joukot eroavat toisistaan. Päihdehoito vaihtelee kunnittain päihdestrategioiden vaihtelevuuden, kunnan päihdehoidon avo- ja laitospainotteisuuden, paikallisten päihdeiden käyttöön liittyvien ilmiöiden ja asiakaskuntien myötä. Tutkimustyön haasteena Suomen päihdetyössä on saada luotettavaa ja vertailukelpoista tulosta päihdekuntoutustyön vaikuttavuudesta valtakunnallisella tasolla. Järjestelmä vaikuttaa toteutettuun hoitoon sisällöllisesti ja tuloksellisesti ja kyse on siitä miten hoito muuttuu toimintaympäristön vaihtuessa. (Tammi, Aalto, Koski-Jännes 2009, 36–37; Tammi 2005.)

3 YHTEISÖHOITO

Yleisin määritelmä yhteisölle on todeta, että yhteisö on joukko ihmisiä jotka tuntevat toisensa. Yhteisö voi syntyä esimerkiksi alueellisten, poliittisten tai taloudellisten tekijöiden perusteella, eri intressien, sukulaisuuden, uskonnon tai tunteiden perusteella. Hoitotieteessä yhteisön voi käsittää asiakaskunnaksi, alueeksi tai yhteiskunnaksi. (Huittinen 2006, 14–18.) Yhteisöt ovat alun perin syntyneet ihmisten tarpeesta suojautua ulkoisia vaaroja vastaan liittämällä voimansa yhteen ja muodostamalla ryhmittymiä, yhteisöjä (Eskola & Jauhiainen 1997, 43). Tutkimuksissa yhteisö esiintyy alueellisesti rajattavana sosiaalisen vuorovaikutuksen tai yhteenkuuluvuudentunteiden ja muiden yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden yksikkönä.

Nykyajan yhteisön piirteitä ovat yhteisyyden kokemus sekä yksilöiden välinen sopimuksellisuus. Yhteisöön kuulumisen edellyttää että ihmiset kokevat heillä olevan jotakin yhteistä. Yhteisöön kuulumisen ei edellytä toimimista. Esimerkiksi kerrostalossa asuessa voi tuntea kuuluvansa asumisyhteisöön vaikkei siinä toimisi aktiivisesti. Myös kotiseuturakkaus voi olla yhteenkuulumisen ja yhteisöllisyyden tunnetta. Kuitenkin yhteenkuuluvuuden tunne lisääntyy sitä mukaa kun itse tulee tietoisemmaksi yhteisön toiminnasta. Yhteisöllinen toiminta perustuu sopimukseen joissa yksilöt luovuttavat

mm. hallintavaltaa tarpeelliseksi katsomallaan tavalla. (Eskola & Jauhiainen 1997, 43, 46–47.)

Yhteisöhoito on yhteisön käyttämistä tietoisesti esimerkiksi kuntoutettavien tavoitteiden toteuttamiseen. Yhteisön kaiken toiminnan tulee palvella näitä tavoitteita ja niiden toteuttamista. (Murto 1997, 13.)

Yhteisöhoidolla on pitkät perinteen Yhdysvalloissa jossa sitä on käytetty vuosikymmeniä. Yhteisöhoidossa on mahdollisuus oppia elämisen taitoja joita ei päihteiden käytön takia ole voinut aiemmin harjoittaa ja yhteisö tukee yksilö muutoksessa. Terapeuttisessa yhteisössä koko yhteisö myös asiakkaat henkilökunnan lisäksi tukevat yksilön muutosta. Henkilökunnan tehtävänä on ylläpitää yhteisön kulttuuria ja rakenteita jokaisen kuntoutumisen mahdollistamiseksi. Asiakkaiden siis päihteistä toipuvien ihmisten tulisi antaa vertaistukea elämäntavan muutoksessa ja irrottautumisessa päihteisestä elämäntavasta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2012; De Leon 2012.)

Yhteisöhoito on metodi jota käytetään kaikilla kuntoutuksen sektoreilla kuten vammaisten hoidossa, kasvatustyössä ja lastensuojelussa, psykiatrisessa hoidossa sekä päihdekuntoutuksessa. Päihdehoidossa yhteisöllisen hoitomallin juuret ovat 1920-luvulla, Oxfordin ryhmässä jonka perusti Frank Bachman ja Samuel Shoemaker New Yorkissa apua tarvitseville. Ryhmä toimi kirkon yhteydessä ja sen jäseninä oli psyykkisesti sairaita sekä alkoholisteja. Ensimmäinen päihderiippuvaisten asumisyhteisö oli Syanon jonka perusti Charles Dederich Kaliforniassa vuonna 1958. New Yorkissa aloitti 1960-luvulla toimia myös Phoenix-House jossa silloin vastavalmistunut psykologi George De Leon oli yhtenä ammattilaisena kehittämässä ja tutkimassa heroinistien terapeuttista yhteisöä. Yhdysvalloissa käytetään yleisesti termiä terapeuttinen yhteisö kun taas Suomessa puhutaan kuntouttavasta yhteisöstä. Suomessa terapeuttinen siis kuntouttava yhteisöhoito alkoi kehittyä 1960-luvulla sekä psykiatrisella kentällä että kasvatustieteissä Jyväskylässä. Suomen ensimmäinen terapeuttinen yhteisöhoito päihdekuntoutuksessa alkoi vuonna 1986 Kalliolan klinikoiden Kisko-yhteisössä. (De Leon 2012; Ruisniemi 2006, 34–35.)

3.1 Kuntouttava yhteisö

Yhteisöt voidaan jakaa kavatuksellisiin- sekä terapeuttisiin yhteisöihin. Terapeuttiset yhteisöt jaotellaan psykodynaamisiin ja sosiodynaamisiin yhteisöihin. Niiden toiminta tavoittelee asiakkaiden tilan kohentamista ja parantamista terapeuttisilla menetelmillä. Useissa yhteisöhoidoissa käytetään sekä kasvatuksellisia että terapeuttisia metodeja. Yhteisö muodostaa sosiaalisen ympäristön jossa opetellaan terapeuttisen tuen sekä yhteisön kontrollin avulla uutta elämisen mallia entisen tuhoavan elämäntavan ja käyttäytymisen sijaan. (Hännikäinen-Uutela 2004, 121–122; De Leon 2000, 85.)

Kuntouttavassa yhteisössä on tavoite joka on yhteinen ja ohjaa yhteisön toimintaa. Yhteisöllisessä päihdekuntoutuksessa yhteisö on sekä konteksti siis ympäristö jossa kuntoutusta tapahtuu ja metodi eli menetelmä jolla on kuntouttava tavoite ja tehtävä. Kuntouttava yhteisö käyttää itse yhteisöä menetelmänä yksilön kuntoutumisessa ja muutoksessa. Arjen tehtävissä, vuorovaikutuksessa ja sen reflektoinnissa kuntoutuja saa uusia merkityksiä toiminnalleen ja alkaa sanoittaa toisella tavalla ympäristöään. Yhteisön kontrolli auttaa kuntoutujaa näkemään entisten toimintamallien sopimattomuuden yhteisössä ja kuntoutuja alkaa nähdä tarkoituksenmukaisena uusien toimintamallien oppimisen. (De Leon 2000, 81, 85.)

Kuntouttavalla yhteisöhoidolla on toiminnalliset sekä ideologiset elementit. Toiminnallisia elementtejä ovat muun muassa ryhmätoiminta, työtoiminta, yhteisökokoukset sekä sosiaalinen rakenne. Ideologisia elementtejä ovat etenkin arvot kuten rehellisyys, turvallisuus, avoimuus, tasa-arvo ja vastuullisuus. Ryhmien tavoitteena on mahdollistaa yhteisön jäsenten omien kokemusten jakaminen, tunteiden ilmaisu turvallisesti ja luottamuksen kasvattaminen toisiin ihmisiin. Työtoiminnan tavoitteena yhteisössä on antaa yhteisön jäsenille mahdollisuus ottaa vastuuta ja saada onnistumisenkokemuksia. Yhteisökokoukset eheyttävät yhteisön toimintaa. Yhteisön sosiaalinen rakenne on virallista ja epävirallista. Hierarkiaa korostetaan erityisesti huume-kuntoutuksessa jossa yhteisön jäsenillä esiintyy heikkoa impulssikäyttäytymisen hallintaa, vaikeuksia sopeutua ohjeisiin ja sääntöihin sekä auktoriteettien vastustamista. (Ruisniemi 2006, 31, 36–37.)

Kuntouttavaan yhteisöön kuuluu asiakkaiden lisäksi hoitohenkilökuntaa joilla on erilaisia terveydenhuollon tai sosiaalialan koulutuksia. Henkilökunnassa voi olla muun muassa sosiaalityöntekijöitä, sairaanhoitajia, lähihoitajia, sosiaalikasvattajia ja/tai sosionomeja, yhteisöpedagogeja, psykoterapeutteja, lääkäri. Yhteis-

sön henkilökuntaan voi kuulua myös työntekijöitä jotka eivät osallistu hoitotyöhön kuten kiinteistönhuollosta tai keittiöstä vastaavia työntekijöitä. Yhteisöhoidossa toteutetaan sovittua hoito-ohjelmaa ja työnjako on tarkkaan määritelty. Asiakkaiden tehtävänä voidaan nähdä yhteisön hoito. Yhteisö hoitaa asiakkaita ja henkilökunta ohjaa toimintaa, ylläpitää rakenteita ja yhteisön kulttuuria. (Ikonen 2009.)

3.2 Psykodynaaminen yhteisö

Tom Maine (1911–1990) oli yksi sairaalassa toimineen terapeutin yksikön kehittäjistä. Hän jatkoi Wilfred Bionin saamien potkujen jälkeen työtä Northfieldin sotilas-sairaalassa ja näki Bionin menestyksekkäät hoitotulokset ja ongelmat mitä hänen hoitomenetelmistä seurasi sairaalaorganisaatiossa jossa Bionin menestystä ei haluttu myöntää. Yhdessä kollegojensa kanssa hän kehitti psykoanalyttiseen teoriaan pohjautuvan mallin ja sovelsi sitä. Olennaista oli siirtyminen yksilöiden ongelmista ja diagnooseista näkemään yhteisötason ongelmia. (Murto 1997, 19–20.)

Psykodynaamisen terapeutin yhteisön periaatteita ovat tämän mallin mukaisesti:

1. Osastolla tapahtuva häiriökäyttäytyminen on yhteisön ongelma ja yhteinen viollinen.
2. Potilaiden tarpeita nousee esiin selkeissä tapahtumissa ja toiminnoissa joista potilas valitsee itselleen sopivimmat.
3. Ryhmiä on eri tehtävien takia ja ryhmissä käynnistyy vuorovaikutus.
4. Johtajuus on henkilökunnalla kunnes potilaat kykenevät ottamaan johtajuudesta vastuun jolloin johtajuus luovutetaan potilaille.
5. Yhteisössä on avoin kysymisen kulttuuri jolloin kaikilla on oikeus kysymysten esittämiseen.

Psykodynaamisessa terapeutisessa yhteisössä on toiminnallinen rakenne:

Yhteisön jäsenet eli potilaat ja hoitajat osallistuvat työryhmiin ja jokaisen odotetaan tekevän työtä. Potilaat osallistuvat aktiivisesti yhteisön jokapäiväiseen elämään. Päivittäin ovat kokoukset joissa käsitellään käytännönläheisesti tapahtumia ja suunnitellaan tulevaisuutta. Näissä kokouksissa nousee ihmissuhteet ja oman minän tutkiskelu tärkeään osaan. Yhteisökokoukset kokoontuvat kaksi kertaa viikossa ja niihin osallistuu koko yhteisö. Hoitoprosessi sisältää työtehtäviä, yhteisökokouksia, ryhmä- ja yksi-

löterapiata, joita on molempia 1-2 kertaa viikossa. Tällaista terapeutista yhteisöä ja sen sovelluksia on Suomessa pidetty esikuvina yhteisöhoidossa. (Murto 1997, 21–24.)

3.3 Tosi Paikka ja Jyrkkähoitomalli

Jyrkkähoito –yhdistys Ry on perustettu vuonna 2001 ja seuraavana vuonna yhdistyksen alaisuudessa aloitti päihdekuntoutuslaitos Tosi Paikka toimintansa Savonlinnassa vanhan leirikeskuksen tiloissa. Tosi Paikassa hoidetaan ympäri Suomen tulevia kuntoutujia ympärivuorokautisessa laituskuntoutuksessa. Kuntoutujat ovat päihdeongelmaisia joilla on joko huume- tai alkoholiriippuvuus, lääkeriippuvuutta, näiden kaikkien sekakäyttöä tai korvaushoidon aikaista oheiskäyttöä. Kuntoutujilla voi olla tai hoidon aikana ilmetä psyykkisiä häiriötiloja tai -sairauksia. Kuntoutujien hoidon tavoitteet voidaan jakaa ennaltaehkäiseviin interventioihin tai korjaaviin sekä haittoja vähentäviin kuntoutusjaksoihin. (Jyrkkähoito –yhdistys Ry 2012.)

Kuntoutusjaksojen pituudet vaihtelevat osittain kuntien määrittelemien hoidon tavoitteiden ja maksusitoumusten mukaisesti mutta keskimääräiset hoitoajat vaihtelevat 3, 6 ja 12 kuukauden välillä. Joissakin tapauksissa kuten alaikäisen ja huostaan otetun nuoren kuntoutuksessa tai moniongelmaisen psyykkistä sairautta potevan ja vaikeasti päihderiippuvaisen kaksoisdiagnoosiasiakkaan hoidossa kuntoutusjakson pituus voi nousta kahdesta kolmeen vuoteen. Yhtenä asiakaskuntana voidaan nähdä kolmoisdiagnoosiasiakkaat joilla on vaikean päihderiippuvuuden sekä psyykkisen sairauksien lisäksi jonkinasteinen hoitoa ja erityistä apua vaativa fyysinen vamma tai poikkeus. (Jyrkkähoito –yhdistys Ry 2012.) Joillakin kuntoutujilla on ollut vaikeita syömishäiriöitä hoitoa vaativan päihdeongelman lisäksi. Kuntoutujien ongelmat ovat siis monimuotoisia ja useasti pitkälle kehittyneitä ja tekevät kuntouttavan yhteisöhoidon toteutuksen monella tapaa haasteelliseksi (Hintzell 2012.)

Tosi Paikka on toiminut nyt kymmenen vuotta ja on selvinnyt yhteiskunnan kiristyneestä taloudellisesta tilanteesta melko hyvin pystyessään sopeutumaan kuntien ajamaan päihdekuntoutuksen laitoshoitopaikkojen purkamiseen. Tosi Paikassa toteutetaan sen perustajan THM, psykoterapeutti ET, Tuula Lahtisen luomaa ja kehittämää Jyrkkähoitomallia jonka alkuperäisiä viitekehyksiä ovat kriisiteoria sekä psykodynaaminen supportiivinen yksilö- ja ryhmäterapia. Jyrkkähoitomallissa on taustalla humaani ihmisenäkemyks. Ihminen nähdään ainutlaatuisena oman historian ja mennei-

syyden omaavana ihmisenä jonka elämä on kriisiytynyt päihteidenkäytön myötä ja kriisi yltää lähipiiriinkin. Asiakkaasta käytetään nimitystä kuntoutuja ja jo tässä nimityksessä on nähtävissä eteenpäin vievä ajatus. Psykodynaamista otetta käytetään apuna kriisistä selviytymiseen, ihminen tulee tietoisemmaksi omasta menneisyydestä, nykyhetken valinnan mahdollisuuksista sekä omista tunteistaan ja omasta itsestä. (Lahtinen 2012.)

Jyrkkähoitomalli on joustava hoitomalli niin että supportiivinen terapeutin ote sisältää kokonaisvaltaista, moniteoreettista tukea. Jyrkkähoitomallissa on viitteitä systeemiteoriasta, ratkaisukeskeisestä, voimavarakeskeisestä sekä kognitiivisesta teoriasta. Lähtökohtana ja tavoitteena on löytää kuntoutujan kanssa ne keinot ja metodit jotka häntä auttavat selviytymään päihteettömänä ja toipumaan kriisistä eikä painopiste ole siis tietyn teorian systemaattisessa toteuttamisessa. Hoidon edetessä ja kuntoutujan toipuessa hän voi jättää päihteidenkäyttäjän identiteetin ja päihteiden käyttö liittyy vain yhteen lyhyeen ajanjaksoon elämässä (Lahtinen 2012.) Myös George De Leon filosofian tohtori, kansainvälisesti tunnettu päihdehoitojen asiantuntija sekä yhteisöhoitojen johtava tutkija toteaa (2000, 8) että yhteisöhoidossa toteutetaan monien eri teoriasuuntausten elementtejä sekä terapioita ja juuri tästä syystä yhteisöhoito on niin tuloksellista ja vaikuttavaa.

Tosi Paikassa toteutetaan yhteisöhoitoa mutta sitä sovelletaan kuntoutujien henkilökohtaisen sekä yhteisön tilanteen mukaan. Yhteisöllisyys tarkoittaa tässä yhteydessä sitä tunnetta ja sidettä joka tekee Tosi Paikan yhteisöstä yhteisöllisen. Kuntoutujilla on samankaltaisia kokemuksia päihteidenkäytöstä ja niiden tuomista haitoista sekä hoitoon asettumisesta ja pyrkimys päihteettömyyteen (vrt. Ruisniemi 2006, 31).

Tosi Paikassa toteutetaan hierarkkista yhteisöä jossa päätösvalta on henkilöstön käsissä ja kuntoutujille jää yhteisön hoito eli toiminnalliset tehtävät siinä määrin kuin heidän voimavaransa sallivat (vrt. Ruisniemi 2006, 38). Kaikki kuntoutujat ovat samanarvoisessa asemassa eikä erikseen ole vanhemman kuntoutujan tai nuoremman kuntoutujan hierarkiaa. Vertaistuki toteutuu päivä- ja viikko-ohjelmassa sekä siihen liittyvissä toiminnoissa kuten aamuryhmissä, työtunneilla, keittiövuoroissa ja yhteisön liikunnoissa. Vertaistuki on myös vapaa-ajalla ohjattujen toimintojen ulkopuolella tapahtuvaa vuorovaikutusta. Vertaistuen tulisi olla yhteisön tavoitteiden ja yhteisen teh-

tävän mukaista ja oikeanlaista tukea antavaa kanssakäymistä kuntoutujien välillä. (Hintzell, 2012.)

4 RYHMÄN TOIMINTA

Ryhmän tunnusmerkkeinä voidaan pitää sen kokoa, tarkoitusta, sääntöjä, vuorovaikutusta, työnjakoa, rooleja ja johtajuutta. Ryhmä muodostuu ihmisistä joilla on yhteinen tavoite ja tehtävä. Ryhmän jäsenillä on keskinäistä vuorovaikutusta sekä käsitys ryhmään kuuluvista jäsenistä ja ryhmän jäsenet merkitsevät toisilleen jotakin. Ryhmän jäsenten tulee liittyä toisiinsa ja muodostaa kokonaisuus jotta ryhmä voisi olla tavoitteellinen. Ryhmän muodostumisessa on kolme eri vaihetta jotta ryhmästä voi tulla toimiva. Nämä vaiheet ovat tilakontakti, psykologinen kontakti sekä sosiaalinen kontakti. Ryhmytymistä ei voi nopeuttaa vaan se ottaa aikansa ja tärkeintä on ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus. Ilman syntyvää vuorovaikutusta ryhmän tavoitteellinen toiminta ontuu. (Kopakkala 2011, 36 – 37; Jauhiainen & Eskola 1997, 49–50.)

Hyvän ryhmähengen ominaisuuksia ovat ryhmän yhteinen tavoite, ryhmän jäsenten yhteinen käsitys ryhmän kyvyistä ja rajoista, ryhmän kyky päästää uusia jäseniä sisään ja menettää vanhoja jäseniä. Hyvässä ryhmähengessä puuttuu jäykät alaryhmittymät ja yksilöitä arvostetaan. Ryhmällä on myös kyky kohdata ryhmän sisäistä tyytymättömyyttä. Hoidollisessa ryhmässä on mahdollista saada tukea oman itsen löytämisessä turvallisessa ympäristössä. Luottamuksellisen ilmapiirin omaavassa ryhmässä voi käsitellä asioita joita ei muissa yhteyksissä pysty käsittelemään ja ryhmässä voi havaita miten toiset ihmiset reagoivat omaan toimintaan. Tämä on vuorovaikutuksellista oppimista itsestä ja toisesta. Ryhmässä on mahdollista katsella itsessä asioita joita on aiemmin pystynyt näkemään vain toisessa. Ryhmässä oman toiminnan kehittyminen näkyy myös siinä miten vuorovaikutus muuttuu suuremmaksi ryhmän jäsenten kanssa tässä ja nyt tapahtuvaksi avoimeksi keskusteluksi. (Bion 1961, 25; Mustajärvi 1998, 54.)

Hoidollista ryhmää ohjaavat ohjaajat joilla on ammatillinen koulutus ja ammatillista osaamista päihdekuntoutukseen ja lisäksi kokemusta ja osaamista ryhmän ohjaamisesta. Päihdekuntoutuksessa ryhmässä on hyvä olla struktuuri ja ohjaajan tehtävänä on huolehtia ryhmän jäsenistä ja ryhmän toiminnasta sekä ohjata ryhmää työskentelemään tavoitteiden mukaisesti. Päihdeasiakkaat ovat monesti psyykkiseltä toimintaky-

vyltään hajanaisia ja tulevat kaoottisesta ympäristöstä. Tällöin ryhmän rakenteella ja säännöillä on erityistä merkitystä kuntoutumiselle. Ryhmän sääntöjen tulee olla selkeitä ja ryhmän toiminnan johdonmukaista eivätkä ryhmässä käytettävät menetelmät ole itsetarkoitus. Jos ryhmän jäsenillä on vaikeita persoonallisuushäiriöitä, tulee ryhmän olla erityisen strukturoitu, jäsennelty. Päihteidenkäyttäjillä on usein kielteinen minäkuva sosiaalisten taitojen puuttumisen lisäksi ja siksi on tärkeää harjoitella sosiaalisten taitojen lisäksi oman myönteisen minäkuvan vahvistamista. Myönteisillä itseä koskevilla lauseilla ja myönteisillä tunteenilmauksien harjoitteilla sekä tulevaisuuteen keskittyvillä ryhmäkeskusteluilla on tuloksellista merkitystä päihdekuntoutuksessa. (Koukkari 2003, 19; Tuomola 1998, 195- 196.)

Ryhmään liittyminen on aina omaehtoista eikä ketään voi pakottaa liittymään ryhmään. Ryhmässä puhuminen on vapaaehtoista ja monesti puhumisen esteiden tutkiskelu tai puhumattomuudesta poisoppiminen voi olla ryhmän jäsenen päätavoite ryhmässä. Myös hiljaisuus ryhmässä on vuorovaikutusta ja se viestii ryhmälle jotakin yleensä vielä voimakkaammin kuin sanat. Oman hiljaisuuden aikaansaamat reaktiot voivat antaa lisää tietoa oman toiminnan vaikutuksesta ryhmässä. Ryhmä mahdollistaa tutustumisen niihin rooleihin joihin on tyypillisesti hakeutunut eri ryhmissä ja joihin on ryhmän tarjoamana ajautunut. Ryhmässä voi myös opetella pois niistä rooleista jotka tuntuvat epämukavilta ja voi opetella uusia rooleja. Ryhmässä on mahdollista oppia tunnistamaan omia tunteitaan ja tarkastella näitä sekä oppia käsittelemään tunteita eri tavalla kuin ennen. Ryhmässä voi käsitellä itsessä hankalaksi ja epämiellyttäväksi kokemia ominaisuuksia ja nähdä omat mahdollisuutemme ja myös rajamme eri tavoin kuin ennen. Toimivan terapeutin tai hoidollisen ryhmän edellytyksiä on ilmapiiri joka rohkaisee ja on luottamuksellinen. Terapeutin tulee olla empatiakykyinen ja asettaa itsensä alttiiksi ryhmän toiminnalle. (Leinonen 1998, 61; Tuomola 1998, 195- 196.)

4.1 Ryhmän kehitysvaiheita

Ryhmä kehittyy vaiheittain. Koukkarin mukaan (2003, 12–13) strukturoidussa ryhmässä ryhmäprosessin vaiheet ovat orientaativaihe, valmistavan työskentelyn vaihe, konfliktivaihe, selviytymisvaihe, toinen työskentelyvaihe ja päätös vaihe. Jauhaisen ja Eskolan mukaan ryhmässä on muotoutumisvaihe, kuohuntavaihe, normienluomisvaihe sekä toteuttamisvaihe (1997, 93). Ryhmän alkuvaiheessa yksilön on mietittävä kel-

paako hän jäseneksi, tuleeko hyväksytyksi ryhmässä tai onko ryhmä sopiva itselle. Alussa johtajuus on tärkeää ja kuin liima jolla ryhmä koostuu ja liittyy toisiinsa. Ihmiset ovat usein aloitusvaiheessa ahdistuneita. Ryhmän tehtävä on aloitusvaiheessa jäsentää alun kaoottisuutta niin tunnetasolla kuin ryhmään kohdistuvien odotuksienkin suhteen. Alussa ryhmässä vältetään kaikkea erilaisuutta ja erimielisyyttä keskinäisessä toimimisessa. Tutustumisen myötä turvallisuuden tunne lisääntyy ryhmän sisällä ja tunteita pystytään ilmaisemaan suoremmin ryhmälle. Kuohuntavaiheessa ryhmän jäsenet ilmaisevat henkilökohtaisemmin kannanottoja ja testaavat toisia ryhmän jäseniä sekä ohjaajaa. Ryhmän jäsenet ottavat asiantuntijaroolia ja toimivat itsenäisemmin ja johtajuus siirtyy enemmän ryhmän jäsenille. Vuorovaikutus tapahtuu ryhmässä aluksi ryhmänohjaajan kautta ja alaryhmien kautta vuorovaikutus muuttuu koko ryhmän väliseksi suoraksi vuorovaikutukseksi. (Kopakkala 2011, 57 – 58; Jauhiainen & Eskola 1997, 93; Ankkuri-Ikonen 1998, 252.)

Kuohuntavaiheessa ryhmään liittyminen tapahtuu pieniin ryhmän sisällä oleviin ryhmittyisiin ja tämän jälkeen varovaisesti itse ryhmään. Alaryhmiin liityttäessä ärtymys ja kritiikki ryhmän toimintaa kohtaan kasvavat ja aiempi täydellisyyden tunne väheenee. Toisten alaryhmien tai koko ryhmän toiminnasta löydetään puutteita. Kritiikkiä suuntautuu myös johtajaan tai ohjaajaan. Syntyy erimielisyyksiä alaryhmien ja ryhmän jäsenten välille. Jokainen pyrkii turvallisuuden tunteen lisääntymisen kautta saamaan sopivan ja riittävän turvallisen aseman ryhmässä. Ryhmädynamiikkaa tapahtuu kun ryhmän jäsenet ryhmänä pyrkivät ratkomaan ryhmään liittymisen ja siinä koetun erillisyyden välistä vaikeutta. Jos pienryhmät lisäävät keskinäistä yhteistyötä on ryhmän mahdollista kehittyä tiiviiksi ryhmäksi jossa pienryhmät ja niiden välinen kilpailu alkaa hävitä. (Kopakkala 2011, 68–71; Jauhiainen & Eskola 1997, 91.)

Tiivis ryhmä on tilana ihanteellinen ja vaikuttaa yksilöihin paljon. Tämä on myös ryhmän normien luomisvaihetta. Ryhmä on yhtenäinen ja koostunut mutta voi olla myös tehoton ja taantunut koska kukaan ei halua tai kykene tuomaan osaamistaan tai erilaisuuttaan esille ryhmässä. Ryhmä on tällöin sisäänpäin sulkeutunut ja ulkomaailma koetaan uhkaavaksi. Ryhmällä on riski kadottaa perustehtävänsä tai toimintakykynsä omaan keskinäiseen toimintaansa keskittymällä. Ohjaaja voi tässä vaiheessa tuoda esille ryhmän jäsenten tietoja ja taitoja. Kun ryhmä kykenee luopumaan samantyyppisen tavoittelustaan voi ryhmässä turvallisesti tuoda yksilöiden keskinäistä erilaisuutta ja osaamista esille ja se on hyväksyttyä. Erilaiset näkemykset, väittelyt ja argu-

mentointi tuovat uusia oivalluksia ryhmään. Ryhmän raja ulkopuolisiin on läpäisevä niin että ryhmän jäseniä voi poistua ja uusia tulla ilman että ryhmä taantuu. (Kopakka-la 2011, 75–85; Jauhiainen & Eskola 1997, 91, Ankkuri-Ikonen 1998, 255.)

4.2 Ryhmädynamiikka

Ryhmässä sen jäsenet muodostavat keskenään yhteisen psyykkisen ja sosiaalisen kentän jossa yksilön käyttäytymiseen vaikuttaa oma persoona sekä ryhmän toiminta yhdessä. Ihmisen toiminta muuttuu eri tilanteissa ja olosuhteissa ja siihen vaikuttaa tunteet, pyrkimykset ja tarpeet joita ihminen pyrkii täyttämään. Ryhmätilanteessa monen ihmisen oma toiminta ja tarpeet vaikuttavat ryhmän toimintaan ja tästä seuraa dynaamisia ilmiöitä. Ryhmädynamiikka syntyy siitä että ihmisten toiminnat ryhmässä vaihtelevat sekä taustalla olevien tapahtumien, että ryhmässä tapahtuvien tilanteiden johdosta. Nämä tapahtumat ovat keskeisiä ilmiöitä ryhmän toiminnassa. (Jauhiainen & Eskola 1997, 29–33; Arppo, Pölönen, Sitolahti 1996, 16.)

Ryhmädynamiikkaa tutkittaessa tutkitaan ryhmän muuttuvien tilanteiden erityisyyksiä ja merkityksiä. Ryhmädynamiikassa tutkitaan yksilön toimintaa ryhmässä konkreettisesti ja tilannekohtaisesti. Ryhmädynamiikan tai ryhmäilmiöiden havainnointi vaatii eri voimasuhteiden tarkkaa havainnoimista. Ryhmädynamiikkaa havainnoidessa ryhmän ohjaaja voi tunnistaa ja ohjata ryhmän vuorovaikutusprosesseja. Ohjaaja voi puuttua esimerkiksi ryhmän ristiriitoihin, voimakkaaseen yksimielisyyden vaatimukseen, ryhmän jäsenen manipulatiivisuuteen ja yksilöön kohdistuvaan syntipukki-ilmiöön. Ryhmäilmiö kertoo ryhmän olemuksesta ja se muodostuu kolmesta yhtäaikaista vaikuttimesta: yksilön motiiveista, ympäristön tapahtumista ja ryhmän sisällä tapahtuvasta ryhmädynamiikasta. (Jauhiainen & Eskola 1997, 29–33; Koukkari 2003, 20–21.)

Ryhmän kaikki tapahtumat ja muutokset näkyvät ryhmän sanattomassa ja sanallisessa vuorovaikutuksessa. Suuri osa ihmisten vuorovaikutuksesta on sanatonta ja esimerkiksi hiljaisuus ryhmässä vaikuttaa ryhmässä yhtälailla kuin puhuminen. Bionin ryhmäteoriassa todettu työryhmätyöskentelytila sekä perusolettamustilat ja niiden vaihtelut ryhmässä on ryhmädynamiikkaa jota voidaan havainnoida ja tutkia. Hiljaisuus ryhmässä liittyy kaikkiin perusolettamustiloihin ja ilmentää ryhmän eri tunnetiloja tai pyrkimyksiä eri perusolettamuksissa. Taistelu-pako perusolettamustilassa hiljaisuus

ilmentää ryhmän vihamielistä tunnetta jossa yksilön tunteet ovat yhteneväisiä ryhmän tilan kanssa. Riippuvaisessa ryhmässä hiljaisuus näyttäytyy ryhmän ja ryhmän ohjaajan välisessä symbioosissa tai ryhmän jäsenten apaattisuudessa. Parinmuodostuksessa ryhmän hiljaisuus kohdistuu seuraamaan kahden ryhmän jäsenen keskinäistä keskustelua ja siitä seurannutta näytelmää paria muodostettaessa. (Jauhiainen & Eskola 1997, 69–74; Pölönen & Sitolahti 2003, 229.)

Ryhmän vuorovaikutus on tilannesidonnaista ja muutokset vuorovaikutuksessa vaikuttavat muutoksena ryhmän dynamiikkaan. Ryhmän vuorovaikutus yhden ryhmän koontumisen aikana jakaantuu orientoitumisvaiheeseen, työskentelyvaiheisiin sekä lopettamisvaiheeseen. Tämä toistuu joka ryhmässä. Ryhmässä tilanteet ja vuorovaikutuksen tuoma dynamiikka koostuu kahden ryhmän jäsenen vuorovaikutuksesta ja näiden kahdenkeskisten vuorovaikutusepisodien sarjasta. Mitä tiheämmin vuorovaikutusepisodeja esiintyy ryhmässä, sen turvallisemmaksi se koetaan. (Jauhiainen & Eskola 1997, 69–74, Kopakkala 2011, 38.)

Ryhmän kiinteys tulee ryhmän vetovoimasta. Ryhmän jäsenet kiinnittyvät ryhmän toisiin jäseniin tai ryhmän tehtävään. Ryhmän kiinteyteen vaikuttaa ryhmän oman vetovoiman lisäksi muiden ryhmien vetovoima jotka kilpailevat keskenään. Ryhmän kiinteyteen vaikuttaa sen koko, onnistuminen tavoitteiden toteuttamisessa, ryhmän arvo ja merkitys sen jäsenille. Ryhmän jäsenen tulee kokea saavansa etuja ryhmän toiminnasta jotta hän liittyy ryhmään. Liittymiseen johtavat motiivit vaikuttavat ryhmän jäsenten sitoutuneisuuteen. Liittyminen voi olla velvollisuuden tunnetta tai omista tarpeista syntyviä jolloin puhutaan psykologisesta jäsenyydestä. Ryhmälle ryhmän jäsenten liittyminen ja sitoutuminen takaa ryhmän olemassaolon. Mitä kiinteämpi ryhmä on, sen yhtenäisemmäksi se ryhmän jäsenten kesken pyrkii. Ryhmän ulkopuolelta koettu uhka lisää ryhmän kiinteyttä yhteenkuuluvuuden tunteen ja ryhmän merkityksen lisääntyessä. Ryhmän dynamiikkaa tulee säädellä myös ryhmän kiinteyden osalta tai ryhmä alkaa toteuttaa lauma-ajattelua. Tällöin ryhmä yliarvostaa johtajan mielipidettä ja ryhmän ulkopuolista asiantuntijuutta. Ryhmä ei kuuntele tai ota huomioon faktoja vaan ryhmällä on oma totuus jonka mukaan päätöksiä tehdään. Poikkeavuutta tai erilaisuutta ei ryhmässä siedetä ja ryhmän rajat ovat jäykän läpäisemättömät. (Jauhiainen & Eskola 1997, 104–105; Tiuraniemi 1993, 46–47; Kopakkala 2011, 79.)

4.3 Ryhmän ohjaajan ominaisuudet ja tehtävät

Ryhmän ohjaamisessa tarvitaan ammatillista työtettä ja kykyä terapeutin ympäristön ja psyykkisen tilan luomiseen. Asiakkaita (lue kuntoutujia) täytyy kunnioittaa ja heidän kohtelunsa tulee olla avointa, rohkaisevaa ja kannustavaa. Lisäksi täytyy kyetä konkretisoimaan asioita, olemaan johdonmukainen ja jämäkkä, pitää rajoja ja kontrollia yllä tarpeen mukaan. Ohjaajan on oltava herkkä aistimaan ryhmän eri tiloja ja oltava joustava muuttamaan omaa käyttäytymistään ryhmätilanteiden mukaan. Ristiriitailanteiden ja ongelmien puheeksi ottaminen täytyy onnistua ryhmän ohjaajalta. Myös kaikenlaisten tunteiden käsittelytaito on tärkeää koska ryhmätilanteissa monentasoiset tunteet, sekä omat että ryhmästä nousevat ovat jatkuvasti läsnä ja käsiteltävänä. (Koukkari 2003, 8, 9; Kopakkala 2011, 88.)

Ryhmän ohjaajan tehtävät voidaan luetella seuraavasti: ohjaaja pitää huolta ryhmän rakenteista kuten tiloista ja aikatauluista. Ohjaaja ohjaa keskustelujen sisältöä ammatillisesti. Ryhmän tavoitteellinen työskentely vaatii vuorovaikutuksen lisäämistä ryhmäläisten välillä johon ohjaaja ryhmää johdattelee. Ryhmäohjaajan tehtävänä on pitää huolta ryhmän ilmapiiristä ja jäsenistä. Ohjaajan tehtävänä on myös suunnan näyttäminen, visiointi, päätöksenteko, organisointi, palautteen antaminen, tiedon välittäminen ja resursointi. (Koukkari 2003, 18; Kopakkala 2011, 89.)

Strukturoitu ryhmä joka toimii tietyllä aikataululla annettujen tehtävien ja teemojen mukaan etenee vaiheittain. Näissä vaiheissa ryhmän ohjaajan tehtävät ja roolit vaihtelevat. Orientaatiossa ohjaaja antaa asiakeskeistä tietoa ryhmän säännöistä, työskentelyn tausta-ajatteluun, menettelytapaan ja kannustaa osallistumaan. Valmistavassa työskentelyvaiheessa ohjaaja kannustaa ryhmän jäseniä tehtävään ryhtymisessä ja ajattelutyöhön. Konfliktivaiheessa ohjaaja tutkii konfliktiin johtaneita prosesseja sekä ryhmätilanteita ja on joustava. Ryhmän palaute on kriittistä ja tapahtuu vetäytymistä. Selvitysvaiheessa ohjaaja kertoo ryhmän ongelmien ratkaisemisesta näkemyksiään ja tukee ryhmän jäseniä. Ryhmän oma johtajuus lisääntyy ja uusia normeja sekä rooleja luodaan ryhmässä. Ryhmän ohjaaja pystyy asenteellaan luomaan riittävä turvallisen ilmapiirin ryhmään. Turvallisessa ilmapiirissä ryhmä sallii tapahtumien tutkimisen ja käsittelyn. Seuraa toinen työskentelyvaihe jossa ryhmä tekee itsenäisemmin töitä myös ryhmän ongelmien kanssa ja ohjaajan aktiivisuus ohjaamisessa vähenee. Ryhmän ohjaajan tehtävä on rajata ryhmää suhteessa ulkomaailmaan. Ryhmän päätös vai-

heessa ohjaaja valmistaa ryhmää tulevaan päätökseen, tekee yhteenvetoja ja auttaa käsittelemään ryhmän tunteita. (Koukkari 2003, 12–13; Arppo ym. 1996, 12.)

Päihdehoidossa ryhmän ohjaajan on seurattava ja otettava huomioon myös ryhmän ulkopuolella yhteisön jäsenten väliset suhteet sekä toiminta. Valtakulttuuri joka ryhmää ympäröi vaikuttaa ryhmän jäseniin yksilöinä ja sitä kautta ryhmän toimintaan. Päihdehoidossa on hoitava yhteisö sekä kuntoutujien ryhmittymä joka vaikuttaa ryhmän toimintaan. Ryhmän jäsenten keskinäiset suhteet ovat merkittäviä. Ryhmän jäsenillä saattaa olla salaisuuksia keskenään koskien entistä päihdeistä elämää tai sitten heillä on yhteisössä hoidon aikaisia salaisuuksia kuten päihdemyönteisyyttä ja päihdehakuisuutta sekä keskinäisiä valtasuhteita. Nämä vaikuttavat olennaisesti ryhmässä eri jäsenten toimintaan ja vaatii ohjaajalta kykyä puuttua tilanteisiin. (Koukkari 2003, 14; Jauhiainen & Eskola 1997, 26.)

Ryhmässä ryhmän jäsenen täytyy löytää yhteys ryhmän emotionaaliseen elämään. Joskus tämä yhteys ei onnistu ja ryhmän jäsen kokee regression koska kokee että ei ole kyennyt vastaamaan ryhmän vaatimuksiin. (Bion 1961, 108.) Ryhmän ohjaajan tärkein tehtävä on havainnoida yksilön toimintaa ryhmässä sekä samaan aikaan tarkkailla koko ryhmän toimintaa ja säädellä ryhmädynamiikkaa. Ryhmän ohjaaja käyttää valtaa ryhmässä ja voi säädellä dynamiikkaa tarkoitustensa mukaan jonka vuoksi ohjaajalla on suuri eettinen vastuu. Ohjaaja toimii kahdessa tehtävässä. Hän ohjaa tämänhetkistä tilannetta ryhmässä ja samalla ohjaa ryhmää kohti sille asetettuja tavoitteita ja päämääriä. Lisäksi hän auttaa ryhmän jäseniä saamaan oppia ryhmätoiminnasta ja kokemuksista siellä. (Jauhiainen & Eskola 1997, 34, 140, 146–147, 149.)

4.4 Tosi Paikan aamuryhmä

Tosi Paikan aamuryhmä toimi aluksi perinteisen yhteisöhoidon mallin mukaan puhtaasti päivän avaajana ja ajankäytön suunnitteluna (vrt. Ruisniemi 2006, 37). Vuosien varrella kerran viikossa toteutettu ryhmäpsykoterapia todettiin epäkäytännölliseksi yhteisössä jossa kuntoutujat vaihtuvat suhteellisen usein. Ryhmän jäsenten vaihtuessa usein psykoterapiaryhmä ei ollut riittävän suljettu eikä ryhmällä ollut selkeää elinkaarta. Ryhmä toteutui tiiviimmillään kaksi kertaa viikossa joka oli liian vähän niille kuntoutujille jotka olivat vain lyhyen aikaa hoidossa. Tarvetta oli siis joustavampaan, tehokkaampaan ja jokaista kuntoutujaa palvelevaan ryhmätoimintaan. Ryhmäpsykote-

rapiaa toteutetaan silloin kun yhteisön tila sitä vaatii ja kuntoutujien koetaan siitä saavan erityistä hyötyä. Ryhmätoiminnan lisäksi kaikilla kuntoutujilla toteutuu terapeutiset keskustelut tai yksilöpsykoterapia riippuen kuntoutujan tarpeista, kuntoutussuunnitelmasta ja hoidon kestosta. Terapiat suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle kuntoutujalle erikseen kuntoutussuunnitelman ja hoidon tavoitteiden mukaan. (Hintzell 2012.)

Joustavampi yhteisön tarpeita paremmin vastaava hoidollinen ryhmä muodostui aamuryhmän yhteyteen ja tuntuu sopivan yhteisön päiväohjelmaan hyvin. Ryhmän jäsenet koostuvat sen hetkisistä kuntoutujista sekä työvuorossa olevista työntekijöistä. Ryhmä kokoontuu joka arkipäivä klo 9 ja siihen on osallistumisedellytys mutta yksilölliset esteet huomioiden ryhmästä voi olla myös pois tilanteen niin vaatiessa. Ruisniemi toteaa väitöskirjassaan (2006, 43) että yhteisössä ei pidä noudattaa orjallisesti kaikkia sääntöjä ja sen tulee välttää liikaa tasapäistämistä koska se riskeeraa yksilön tarkoituksenmukaisen hoidon toteuttamisen. Yhteisössä tulee olla joustavuutta osallistamisessa silloin kun yksilön etu niin vaatii. Tämä luonnollisesti tuo haasteita yhteisön yhtenäisyyden ja keskinäiseen toimintaan miten yhteisö reagoi yksilöllisiin poikkeavuuksiin.

Aamuryhmää ohjaavat useimmiten Tosi Paikan johtaja tai minä sosiaalityöstä vastaavana ohjaajana. Ryhmässä on psykodynaamisesta teoriasta elementtejä terapiakoulutustaustamme vuoksi. Ohjausvastuu ryhmästä merkitään erikseen työvuorolistaan ja sitä pyritään kierrättämään eri ohjaajilla niin että ohjaajilla on aina työpari ja tuki muista työvuorossa olevista ohjaajista. Aamuryhmä valmistellaan myös aina työryhmässä ennen ryhmän alkua. Valmisteluissa otetaan huomioon edellisinä päivinä käsitellyt aiheet, ryhmän sen hetkinen tila ja vuorovaikutussuhteet, yhteisön tapahtumat edellisinä päivinä ja ryhmän jäsenten yksilölliset tilanteet.

Aamuryhmässä käsitellään päihderiippuvuuteen ja päihdeettömään elämään liittyviä aihealueita erilaisin tehtävin ja menetelmin. Aiheita voidaan lähestyä joko teoreettisesti tai omien kokemusten pohjalta narratiivisin keinoin tai kuvia, tunnekortteja tms. apuna käyttäen. Lisäksi ryhmässä pyritään nostamaan ryhmän jäsenten tietoisuuteen niitä tunteita mitkä sillä hetkellä ryhmässä ovat olemassa ja vaikuttamassa. Tavoitteena on lisätä kuntoutujien omaa tietoisuutta tunteistaan ja itsestään. Kaikki tämä tapahtuu ohjattuna turvallisesti ja ryhmän antaman vertaistuen avulla. (Hintzell, 2012.)

5 PSYKODYNAAMINEN VIITEKEHYS

Dynaaminen tarkoittaa liikkuvaa, muuttuvaa, kehittyvää. Psykodynaamisen ajattelutavan mukaan päihteidenkäyttäjän pyrkimyksenä on tietoisesti hakea päihteistä positiivisia vaikutuksia ja kokemuksia. Hän pyrkii muuttamaan psyykkistä vointiaan ja oloilaansa paremmaksi poistamalla esimerkiksi ahdistusta päihteiden avulla. Hän ei tietoisesti pyri vahingoittamaan itseään päihteiden käytöllä. Päihteiden ongelmakäyttäjä ei kykene pitämään yllä riittävän hyvää psyykkistä tasapainoa ja hänellä on puutteita itsestä huolehtimisessa, itsetunnessa sekä minän kehittämisessä. Minän kehityksen puutteellisuus vaikuttaa kykyyn käsitellä tunteita ja tunteet hallitsevat päihteidenkäyttäjää. Päihteet luovat harhauskomuksen siitä että päihteidenkäyttäjä pystyy hallitsemaan ja kontrolloimaan tunteitaan ja sisäistä ajatusmaailmaansa. Päihteidenkäyttäjä pyrkii mielihyvänsävytteiseen kokemukseen itsestä ja hakee sitä normaalin elämän ja vuorovaikutuksen sijaan päihteistä. (Granström & Kuoppasalmi 1998, 29–32.)

Psykodynaamisen ajattelutavan mukaan jokaisen ihmisen elämänhistorian käsittelyllä on merkitystä nykyhetkeen ja tavoitteena on tunteiden tunnistaminen, yhteyden luominen omaan minään sekä omasta minästä tietoisemmaksi tuleminen. Menneisyyden ja elämänhistorian merkityksen rinnalla tärkeäksi nousee nykyhetki ja kuntoutujaa tuetaan oikeanlaisiin valintoihin tässä hetkessä. Valinnat määrittelevät toimintaa ja toiminnan muutoksella pyritään päihteidenkäytön lopettamiseen ja päihteettömyyden tavoitteluun kuntoutujan toiminnassa. (Lahtinen, 2012.) Tosi Paikan aamuryhmän toiminnassa psykodynaaminen viitekehys toteutuu ryhmän ohjauksessa. Ohjaajat seuraavat ja havainnoivat ryhmän toimintaa ja ohjaavat kuntoutujaa keskittymään tähän hetkeen, mitä ryhmässä tapahtuu ja mitä kuntoutujalle tapahtuu tässä hetkessä. Samalla katsotaan myös tulevaisuuteen ja tavoitteita asetetaan tämän hetken voimavarojen ja kykyjen mukaisesti. Mitä tietoisempi kuntoutuja on omasta historiastaan, toimintamalleistaan, valinnan mahdollisuuksistaan ja niiden vaikutuksista selviytymiseen, sen paremmin hän pystyy tekemään harkittuja valintoja ja suuntaamaan toimintaansa oikeisiin tekoihin ja oikeaan aikaan. (Hintzell, 2012.)

Wilfred Bion, johon olen tässä opinnäytetyössäni aiemminkin viitannut, on psykodynaamisen ryhmätoiminnan ja myös psykodynaamisen terapeutin yhteisöhoitoalalle panija ja oppi-isä. Tämä psykoanalyttikko toimi 1940 – luvulla sota-aikana psykiatrisessa sairaalassa jossa hän sai hoidettavakseen neuroottisia sotilaita. Hänen

tavoitteenaan oli saada kuntoutettua näistä sotilaista yhteiskuntakelpoisia terveitä miehiä. Neurooseja oli hoidettu yksilötason ongelmana mutta rohkeiden ryhmätoimintakokeilujen kautta näyttäytyi että neuroottisten potilaitten hoitaminen ryhmässä tuotti tulosta. Bion sai myöhemmin hoitaakseen terapiaryhmän toisessa sairaalassa. Bion tutki ryhmän toimintaa jättäytyen itse ryhmän johtajan roolista pois passiiviseksi havainnoijaksi. Hän havainnoi ryhmän reaktioita ja muodostumista sekä dynamiikkaa sen perusteella. (Bion 1961, 12–18, 29–31.)

Ryhmää havainnoimalla Bion tunnisti ryhmässä työryhmätyöskentelytilan jossa ryhmä toimii luovasti sitä tehtävää varten johon se on muodostettu. Sen lisäksi ryhmissä on perusolettamustiloja jotka haittaavat ryhmän toimintaa. Nämä tilat ovat ihmisen siis yksilön psyykkisiin tarpeisiin vastaavia tiloja joilla on emotionaalinen tausta. Bionin mukaan perusoletetus on että ihmiset kokoontuvat ryhmäksi säilyttääkseen ryhmän. Esimerkiksi ryhmän jatkuvuudelle on uhka jonkun jäsenen poissaolo. Tällöin ryhmän jäsenet usein keskustelevat väsyttävästi ”vaaran ympärillä” puhuen asioita jotka näyttäytyvät merkityksettöminä sen tosiasian rinnalla että ryhmästä puuttuu jotakin. Ryhmä suojaa itseään taistelulla tai paolla jotka ovat perusolettamustiloja. Taistelu-pakotilanteessa ryhmän johtajalta odotetaan vaatimuksia jotka tarjoavat ryhmälle mahdollisuuden joko taisteluun tai pakoon. Ryhmä hakee mahdollisuuksia ilmaista vihaa ryhmän vaikeuksia kohtaan tai tilaisuuksia välttää näitä vaikeuksia esimerkiksi selittelyllä ja jaarittelevalla keskustelulla. (Bion 1961, 146–153.)

Ryhmän toiminnassa on oletetus, että ryhmä kokoontuu johtajan luokse saadakseen häneltä tukea ja suojelusta. Johtajalta haetaan hoitoa. Johtajalle asetetaan ominaisuuksia, että hän suojelee ja puolustaa ryhmää, päättää taistelusta ja paosta ja on kaikkivoipainen ryhmän edessä. Tällä tavalla toimii riippuvainen ryhmä joka hakee kaiken aikaa tukea ja vahvistusta johtajalta uskaltautumatta omaan itsenäiseen vuorovaikutukseen ja kokemiseen ryhmässä. Jos johtaja ei täytä näitä ominaisuuksia tai jättää ryhmän oman onnen nojaan ryhmässä nousee pelosta aiheutuva ahdistus. Yleensä joku ryhmässä pyrkii täyttämään tämän johtajan roolin mahdollisimman pian. (Bion 1961, 148).

Parinmuodostuksessa pyritään suuntaamaan ajatukset johonkin tulevaan tapahtumaan ja odotukseen ”paremmasta”. Kun ryhmän ohjaaja tai terapeutti ryhmää ohjatessaan keskittyy tähän hetkeen ja ryhmän tapahtumiin tässä ja nyt parinmuodostustilassa ole-

va ryhmä pyrkii välttämään ja peittämään epätoivon ja vihan tunteita jotka ovat uhka ryhmän koossa pysymiselle. Sen sijaan ryhmä alkaa kehittää joitakin uusia ideoita tai ajatuksia jotka tulevat pelastamaan ryhmän. Ryhmällä on ikään kuin messias odotus. Lopulta kun mitään konkreettista muutosta ei tapahdukaan viha ja epätoivo palaavat ryhmään ja heikentää toivoa. Heikentyneen toivon tilalle ryhmä voi kehittää uuden messiasajatuksen ja parinmuodostustila jatkuu edelleen. (Bion 1961, 152.)

Ryhmässä voi toimia työryhmätyöskentelyn tila vaikka sitä haittaa aika-ajoin jokin perusolettamustiloista. Perusolettamukset kuuluvat kaikkeen ryhmätoimintaan eikä sitä voi hoidollisesti välttää. Perusolettamustiloista voidaan oppia ryhmädynamiikasta ja nähdä yksilöllisiä tapoja toimia ryhmässä perusolettamusten aikana. Ryhmän tavoitteena on oppia vuorovaikutuksessa ja toisilta ja perusolettamustilat antavat myös tilaisuuden oppia omasta ryhmätoiminnasta ja toisen ryhmätoiminnasta. Perusolettamustiloihin liittyy aina johtaja. Johtaja voi olla ryhmän ohjaaja tai se voi olla ryhmän historia kuten riippuvaisessa ryhmässä joskus on tai se voi olla tuleva tapahtuma tai idea kuten parinmuodostustilassa. Perusolettamustilat eivät ole aikasidonnaisia vaan ne voivat olla toiminnassa jo ennen ryhmän kokoontumista ja jatkua ryhmän jälkeen. (Bion 1961, 153–155, 172.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Etnografinen osallistuva havainnointi

Valitsin opinnäytetyöhöni aineistonkeruumenetelmäksi osallistuvan havainnoinnin. Tämä aineistonkeruumenetelmä tapa tuntui luonnolliselta tavalta kerätä tietoa ryhmästä. Ryhmä eli eri vaiheita pitkän tutkimusjakson aikana ja se toi eri ilmiöitä ja ryhmädynamiikkaa esille. Ilman osallistuvaa havainnointia en olisi saanut tutkimusaineistoa joka vastaisi tutkimuskysymyksiini. Etnografia on havainnointia joka tapahtuu toiminnan luonnollisessa ympäristössä. Havainnointi tapahtuu osallistumalla itse toimintaan ja tästä toiminnasta havainnoija tekee tiheää kuvausta. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan ja tekee siitä havaintoja systemaattisesti. Yleensä tutkija on ulkopuolinen entuudestaan yhteisölle tuntematon. (Eskola & Suoranta 2005, 98, 103, 105.)

En pystynyt kokonaan ulkoistamaan itseäni ryhmästä havainnoijan rooliin vaan toimin ohjaajan roolissa ja läsnäolonni vaikutti ryhmän toimintaan. Havainnointi perustui juuri havainnointihetkellä tapahtuviin asioihin ryhmässä ja aluksi nauhoitin ja kirjasin havaintojani ryhmässä ryhmän aikana mutta jätin nämä pois kun havaitsin että ne estivät joitakin ryhmän jäseniä osallistumasta normaalisti ryhmän toimintaan. Päädyin sitten kirjaamaan havaintoni muistiin mahdollisimman tarkasti ryhmän jälkeen. Harkitsin myös ryhmän videointia ja oletamus oli että ryhmä tottuisi videointiin ajan kanssa mutta kun näin miten voimallisesti jotkin ryhmän jäsenet reagoivat tietoon havainnoinnin teosta halusin turvata ryhmän toiminnan ja päädyin jättämään videoinnin pois. Analysointivaiheessa nostan esiin ryhmän dynamiikkaa sekä ryhmäilmiöitä joiden olemassaoloa pidän havainnoinnin toteennäyttämänä. Tutkimuksen tuloksia pyrin hyödyntämään lisäämällä työyhteisön tietoisuutta aamuryhmän toiminnan merkityksestä kuntoutujille sekä ryhmässä läsnä olevista perusolettamustiloista.

6.2 Ryhmän teemahaastattelu

Alun perin valitsin tutkimuksen menetelmäksi teemahaastattelun ryhmälle. Haastattelu on vuorovaikutusta joka on haastattelijan ennalta suunnittelema ja alulle panema tilanne. Haastattelussa korostuu tilanteen ja haastatteluaineiston luottamuksellisuus. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat samat, mutta vastaus pohjautuu vuorovaikutukseen ja kysymyksen johdattelemaan keskusteluun. (Eskola & Suoranta 2005, 85.)

Teemahaastattelun tavoitteena oli selvittää millaisen merkityksen päihdekuntoutujat antoivat aamuryhmälle. Valitsin ryhmähaastattelun jotta saisin keskustelun ja vuorovaikutuksen kautta monipuolista eri ihmisten näkökulmista koostuvan mielipiteen aamuryhmästä ja sen rakenteen toimivuudesta. Lisäksi tuntui luontevalta haastatella ryhmää koska tutkimuskohteena oli ryhmän toiminta. Pidin yksilöhaastattelua lisätutkimusmenetelmänä rinnalla melko pitkään mutta luovuin lopulta yksilöhaastatteluista ajatellen että se ei toisi juurikaan ryhmän merkityksestä lisätietoja.

Haastateltava ryhmä valikoitui aamuryhmän jäsenistä. Kolme vapaaehtoista ryhmäläistä suostui haastateltaviksi ja allekirjoittivat haastatteluosuutumuksen haastattelun alussa. Haastattelun nauhoitin ja purin nauhoituksen jälkeen litteroiden sen tekstiksi. Ryhmähaastattelun litteroinnissa hankaluudeksi voi muodostua samanaikaisesti puhu-

vien ryhmän jäsenten sanoman erottaminen mutta nyt näin ei tapahtunut (vrt. Eskola & Suoranta 2005, 98). Tutkimuksen tuloksia pidän luotettavina aamuryhmän merkityksen osalta kun kuntoutujat itse saivat haastattelun avulla nostaa sen merkitystä esiin.

6.3 Bikva-mallin mukainen kehittämistyö

Bikva-mallissa on tavoitteena ottaa asiakkaat mukaan arviointiin ja luoda yhteys asiakkaan ongelmien ymmärtämisen sekä julkisen intervention välille. Asiakkaiden rooli on määritellä omiin kriteereihin perustuen omat arviointikyselyt ja näitä tietoja voidaan hyödyntää julkisen sektorin kehittämisessä. Bikva-mallissa edetään vaiheittain asiakkaiden ryhmähaastattelusta kenttätöntekijöiden haastatteluun ja sen jälkeen johdolle tiivistelmän esittämiseen. Haastatteluilla selvitetään miten päivittäiset ilmiöt koetaan ja minkälaisia merkityksiä ne asiakkailta saavat. Työyksikön institutionaalista järjestystä ja sen luomia itsestäänselvyksiä on tarkoitus Bikva-mallissa haastaa asiakkaiden osallistamisella. (Krogstrup 2004, 7 -8, 10–11.)

Omassa tutkimuksessani halusin jollakin tavoin viedä työryhmän käsiteltäväksi tutkimustuloksiani ja Bikva-malli tuntui tähän parhaalta vaihtoehdolta. Bikva-mallissa portaittain eteneminen ja asiakkaan äänen vieminen työryhmälle tuntui suoralta ja tehokkaalta tavalta esitellä tutkimukseni tuloksia ja mahdollistaa aamuryhmän merkityksen esittely työryhmällemme. Bikva-mallin käyttö haastattelun tuloksien kerronnassa takasi sen että kuntoutujiemme palaute ryhmän toiminnan merkityksestä sai ansaitsemansa huomion.

Esittelin ryhmän teemahaastattelun tiivistelmän työryhmällemme ja keräsin sen pohjalta kirjalliset kommentit ja arviot ryhmän toiminnasta ja merkityksestä ohjaajilta. Nämä esittelen Tosi Paikan johtajalle jotta voimme yhdessä tehdä arviota ja pohdintaa aamuryhmän merkityksestä ja sen kehittämistarpeista.

6.4 Tutkimusprosessi

Tutkimustyön hahmottelun aloitin jo puolitoista vuotta sitten vuoden 2010 syksyllä. Alusta asti ajatuksena oli lähteä tutkimaan Tosi Paikan aamuryhmän toimintaa mutta tämän tutkimustyön hahmotelma muodostui alkuvuodesta 2011 ohjauskeskustelun

aikana. Melko nopeasti sain taustateoriaan ja tutkimuskohteeseen perustuen myös tutkimustavan ja keinot hahmotettua ja kesällä 2011 tein tutkimusta havainnoiden ja haastatellen. Samaan aikaan keräsin myös teoriaa. Havainnointijakson aikana tein alustavaa analyysiä havainnointipäiväkirjasta ja litteroin haastattelun josta tein myös tiivistelmän haastateltavien uudelleen haastattelun toteuttamiseksi. Toisessa haastattelussa he saivat Bikva-mallin mukaisesti käydä haastatteluvastaukset läpi ja lisätä tai kommentoida haastattelussa nousseita merkityksiä aamuryhmälle tarpeen mukaan.

Haastatteluaineistoin analysointi oli mielestäni helppoa ryhmähaastattelun ja melko pitkälle strukturoitujen kysymysten avulla. Haastattelussa kuitenkin nousi asioita ja merkityksiä joita haastattelun aikana ryhmä toisti ja nosti esiin toistuvasti joten merkittävimmät ja kehittämistä vaativat kohteet ryhmän toiminnasta nousivat itsestään haastattelusta. Havainnointiaineiston analyysi oli vaativampaa ja luotettavuuden takia ja aineisto piti lukea moneen kertaan. Merkitsin sieltä niitä asioita ja ilmiöitä jotka toistuivat ryhmästä toiseen ja niitä asioita jotka kiinnittivät huomiotani aineistoa luokemalla. Peilasin havainnoitejani myös yhteisön muihin tapahtumiin havainnointiaikana käyttäen apuna omaa muistiani sekä tarkistuksiani asiakaskirjauksista. Näin sain hahmoteltua oman emotionaalisenkin näkemyksen ja tuntuman siitä mitä ryhmässä tapahtui kullakin kerralla ja mitkä ilmiöt siellä toistuivat. Myös haastatteluaineiston ja havainnointiaineiston rinnastaminen ja näistä nousevista asioista tein omat havaintoni ja analysoin niitä erikseen.

Esittelin Bikva-mallin mukaisen kuntoutujien ryhmän teemahaastattelun tiivistelmän maaliskuussa 2012 työryhmällemme. Esittelytilanteessa kävimme haastattelun tiivistelmän läpi diaesityksenä ja jokainen työryhmän jäsen sai kommentointilomakkeen jossa oli valmiit kysymykset haastattelun teemoista. Esittelytilanteessa jätin aikaa keskustelulle ja työryhmän jäsenillä oli mahdollisuus kommentoida ja antaa lisämerkityksiä aamuryhmälle esittelyn aikana. Lisäksi työryhmän jäsenet saivat kommentoida ja palauttaa kirjallisesti jälkikäteen nousseet lisäkommentit ja merkitykset aamuryhmälle. Näistä kirjallisista palautteista ja kommenteista teen vielä erikseen yhteenvedon. Esittelen haastattelutiivistelmän sekä työryhmän kommenteista yhteenvedon Tosi Paikan johtajalle jonka kanssa käymme keskustelun jatkotoimenpiteistä ja aamuryhmän kehittämistarpeista.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSIA

7.1 Aamuryhmän merkitys

Teemahaastatteluun osallistui Tosi Paikan aamuryhmän jäsenistä kolme henkilöä. He valikoituivat haastatteluun vapaaehtoisina, haastatteluun suostuvina kuntoutujina. Haastatteluhetkellä yksi haastateltavista oli ollut kuntoutuksessa kolme viikkoa ja kaksi yli 6 kuukautta. Teemahaastattelun kysymykset liittyivät neljään teemaan. Teemat olivat: aamuryhmän merkitys kuntoutujalle, ohjaajien merkitys aamuryhmässä, ryhmän säännönmukaisuus, turvallisuus ja luotettavuus sekä ryhmän jäsenten vaikutus toisiinsa (haastattelukysymykset, liite 2). En ole erikseen nimennyt haastateltuja tunnistamisen häivyttämiseksi.

Tosi Paikan aamuryhmä koettiin haastattelussa henkilökohtaisesti merkittäväksi ja se aloitti päivän yhteisössä. Aiheet joita aamuryhmässä ohjaajien alustuksella käytiin läpi, koettiin terapeuttisiksi. Aiheiden käsittelyn koettiin tuovan uusia näkökulmia ja ajattelua jota kuntoutuja ei itsekseen olisi tullut miettineeksi. Myös itselle jäävät monisteet ja tehtävät koettiin tärkeiksi sillä niihin pystyi palaamaan itsekseen ja saattoi huomata oman edistymisen tai ajatusten muutoksen kuntoutuksen edetessä.

”Tota ni, on terapeuttista hirveesti... sillee, et ku mä oon esimerkiksi säästäny ne kaikki, siis ne kaikki monisteet ja ne missä on niit kysymyksiä alusta asti. Ja niit oon sit liimannu päiväkirjavihkoon, ni tota sit sieltä niinku huomaa aina, ett ku joitakin lappujahan tulee sit uudelleen, niin sitte ku niitä kattoo, niitä vanhoja... ni lukee ne ja siinä, siinä sit niinku tajuaa sen oman edistymisen ett vau niinku. Siis se on aika iso juttu.”

”Ni tota, siis niinku niitä ei osais ajatella muuten, ku että ellei joku antais niitä aiheita.”

Aamuryhmä koettiin yhteisöä koostavana ja yhdistävänä tekijänä joka loi ryhtiä myös päivän alkuun. Mutta se, että joinakin aamuina kaikki eivät osallistuneet ryhmään koettiin harmittavana ja itseä vaivaavana asiana joka loi epävarmaa oloa ja herätti kysymyksiä.

”Välillä ei ole kaikki paikalla ja sitte on tota ollu vähän semmoinen olo, että minkä takii muutamat tyypit ei ole tullu sinne. Ja tota et se on siitä hyvä, että siinä tulee sosiaalisuutta itse kullekin, kehitettyä.”

Aamuryhmän kokoontumisajankohtaa arki-aamuisin klo 9 pidettiin hyvänä. Haastattelut näkivät sen rutiinina johon tulee herättyä ja joka ylläpitää päivärytmiä. Aamuryhmän ajankohdalla nähtiin myös laajempi merkitys helpottamassa paluuta hoidon jälkeen esim. työ- tai opiskeluelämään juuri sen päivärytmiä tukevan ominaisuuden takia.

”Miun mielestä sillä on aika paljon merkitystä sillä ajalla. Ett... tota se on hyvä, ett se on tollee aikasin. Se vois olla, totta kai aikasemminkin, esimerkiksi vaikka kahdeksalta. Koska siinähan tulisi sitten sitä treenaamista sinne työelämään palaamiseen ja tälleen näin, että eihän siellä.. ja se on just siihen, ett oppii niinku heräämään aikaisemmin ja totutuu semmoiseen arkeen ja osaisi erottaa sen arjen ja viikonloput sitte toisistaan.”

”Ni, tulee se levon ja työnteon merkitys. Sitte tulee niille viikonlopuille se joku merkitys, joo.”

Tämän haastattelukeskustelun myötä ryhmä lähti pohtimaan viikonloppuja ja lepoa ja kaipaivat yhteisölle viikonloppunakin ryhmätoimintaa. Ryhmän merkitys korostui yhteisöä kokoavana toimintana. Viikonloppujen ohjaamaton vapaa-aika koettiin yhteisöä hajottavana tilana jota toivottiin voitavan parantaa lisäämällä ohjattua toimintaa.

”Toisaalta on kyllä välillä kaivannu, niinku viikonloppuunkin ni jotenki sillee niinku ett... ei se tarvis välttämättä olla viikonloppuna yheksältä, vaan että se olisi vaikka joku muu ryhmä sit, mutt ett kaipais ku siin on, ku niinku viikonloput on, muuten ihan. Ett ei oo työtuntia eikä oo mitään. Ni jotenki... tai se on niin hajallaan se yhteisö sillee.”

Ryhmän jäsenten osallistumisaktiivisuus koettiin haastattelussa merkittäväksi. Ja mitä suurempi oma osallistumissitoutuneisuus oli sitä tärkeämmäksi muidenkin jäsenten osallistuminen koettiin. Haastattelussa poissaolot ryhmästä nousivat yhdeksi merkittä-

vämmäksi esteeksi ryhmän toteutumiselle ja toiminnalle sekä asioiden käsittelylle. Ryhmän jäsenille annettiin ymmärrystä psyykkisten esteiden kuten paniikkihäiriön tai ryhmätilanteiden pelon suhteen mutta jokainen näki tärkeänä ryhmän merkityksen myös paikkana jossa voi turvallisesti näitä oireita siedättää pois. Vaikka haastattelussa korostui ryhmän joustavuus puhumisen kannalta, niin hiljaisuus ryhmässä kuitenkin koettiin viestiksi jota luetaan helposti negatiiviseksi ja ryhmää vähätteleväksi.

”Mun mielestä se ois niinku tärkeetä se läsnäolo. Niinku just siksi, että ei kenenkää oo pakko puhua edes. Sä voit tulla ja olla, tulla ryhmään, mutta sun ei oo pakko niinku, jos et halua tai jaksa... ni vastata niihin kysymyksiin. Tai mut siis se, ett se läsnäolo ois tärkeetä. Mut siis siinä aamuryhmässä ois puhetta ja saisi vähä tietää että mitä kelleki kuuluu ja sillee. Ja sit ku joku on aina hiljaa, ni se antaa hirveen väärän kuvan itsestään, että siinä niinku tosiaan on sellainen olo, vähän niinku loukkaantunu olo, tai sellainen, ett niinku sitä ei kiinnosta ja vähät välittää vaikka se ei ehkä niin oo. Nii että sillee on merkitystä. Ett miten viestii... tai miten sitte osallistuu.”

Haastateltavilla nousi keskustelua poisjäännistä seuraavasta sanktiosta tai sen tarpeesta. Sanktioita perusteltiin sillä että työelämässäkään ei voi jäädä pois töistä ilman seurauksia. Haastateltavat kokivat että paikalla olo oli merkittävää ja poissaolosta ohjaajat voisivat antaa pienen sanktion. Omasta ryhmästä poisjäännistä oltiin myös harmistuneita ja sen koettiin vaikuttavan latistavasti koko päivään. Myös syitä poisjäännille haettiin ja haastateltavat kokivat että ryhmästä poisjääntiin pitää olla jokin pakottava syy. Haastattelussa pohdittiin myös aiheiden sisältöä mutta lyhyen pohdinnan jälkeen keskustelu jatkui edellisen kysymyksen aiheesta eli poissaoloista ryhmässä. Myös ohjaajien tehtävää ja osallisuutta ryhmään osallistumisessa painotettiin.

”Täs kohtaa mä painottaisin ohjaajien tekemistä, ett kuitenkin niinku ohjaajat ovat ne, ketä saa sen vedetty sinne ryhmään. ja kun kuitenkin kerta siellä ei oo pakko edes avata suuta, jos siltä tuntuu, ni sen takia ois mun mielestä hoitaa se niinku tollees. Sä voit niinku tarkkailla sitä ryhmää. Sitku sä oot paikalla ni ne harhat ja sellaiset niinku ku niitähän voi tulla just niinku ehkä siitä ku ei oo paikalla ja miettii, että mitähän ne puhuu musta, ja niinku se vois antaa siihenkin sit niinku apua.”

Haastateltavat toivat esille että ryhmässä ei käsitellä turhia aiheita vaan kaikki aiheet ovat tarpeellisia ja liittyvät heidän kuntoutumiseen ja muutokseen. Erilaisista menetelmistä kuten tehtävistä, kuvakorteista, piirustustehtävistä, kysymyksistä ja keskusteluista haastateltavat pitivät myös. Eri menetelmät nähtiin vaihteluna ja oletus oli että eri menetelmät toivat helpotusta tehtäviin. Joillekin piirtäminen oli helpompaa kuin keskustelu ja päinvastoin. Kirjoittaminen nähtiin erityisen hyväksi niiden haastateltavien kohdalla jotka olivat muutenkin tottuneita kirjoittamaan ja pitivät esimerkiksi päiväkirjaa tai kirjoittelivat runoja vapaa-aikana. Aamuryhmän vaikutus yhteisön toimintoihin ja vuorovaikutukseen osallistumisessa nähtiin sosiaalistavana ja yhteisön kulttuuriin tutustuttavana. Haastattelussa tuli esille että uusia kuntoutujia odotettiin ryhmään jotta heihin pääsisi tutustumaan virallisesti ryhmän jäsenenä.

”...Hyvin huoma, kun uus kuntoutuja tuli äskettäin taloon ja sitte sinä aikana, kun se oli rauhoittumassa eikä osallistunu vielä mihinkään, ni siitä oikee ootti tänne ryhmään, että tavallaan niinku. Että siihen saa sellaisen kontaktin sitte ja se saa kontaktin sitten niinku kaikkiin. Eli se helpottaa jotenkin sitä kontaktien saamista.”

7.2 Ohjaajien merkitys aamuryhmän toiminnassa

Ohjaajien merkitys aamuryhmälle nähtiin merkittäväksi haastattelussa. Ohjaajan merkitys korostui toimintaa mahdollistavana, ylläpitävänä sekä palautetta antavana ryhmässä. Ohjaajan nähtiin antavan tukea ja ohjausta sekä ohjaajien tuomat aiheet koettiin merkittäviksi. Aamuryhmän ohjaaja nähtiin myös viestinviejänä muille ohjaajille. Ohjaajan tehtäväksi koettiin ryhmän jäsenten voinnin ja tilanteen raportointi muille ohjaajille ryhmän jälkeen. Ohjaajan tehtävät aamuryhmässä nähdään ryhmän puhetta ylläpitävänä, toimintaa eteenpäin vievänä ja palautteen antajana. Ohjaajan tehtävänä nähdään myös ohjeiden anto ja ryhmän johtajuus. Ohjaajan tehtävänä nähdään ryhmän jäsenten toimintaan puuttuminen ja ryhmän jäsenten puheiden pitäminen annetussa tehtävässä tai aiheessa. Ohjaaja nähdään myös hyväksynnän antajana.

”Ja sit ohjaaja pitää ne puheet niinku raiteilla, että nyt puhutaan niistä aiheista, joista on sopivaa puhuu, ja miten paljon on sopivaa puhuu. Et ei niinku puhuta asiaan kuulumattomist asioist... Ja sitte niinku ku sen on

huomannu, et jokainen vuorollaan niinku asiast kertoo, ni ohjaaja antaa aina siit sellaisen hyväksynnän et hyvä ja tälle, ni sillä on hirveen iso merkitys. Niinku ett se ohjaaja huomaa sen tehdä ja niinku ett se tuo sen hyväksynnän puheenvuorossa olleelle...”

Ohjaaja nähtiin ryhmässä innostavana ja kannustavana kun jotakin tehtävää ei osaa tai ymmärrä niin ohjaajan koettiin tulevan apuun kannustaen tehtävän teossa. Ohjaajien erilaisuus ja persoonallinen tapa korostui innostavuudessa ja kannustavuudessa. Joidenkin ohjaajien iloisuutta tai aiheiden lähestymistapaa pidettiin erityisen innostavana mutta erikseen mainittiin että kenenkään ohjaajan ohjaus ei ole huonoa. Ohjaajien rajaava tehtävä ryhmässä nähtiin myös hyväksyttävänä toimintana. Ohjaajien osaamista ja ammattitaitoa ryhmän ohjaamisessa haastateltavat arvostivat paljon. Ryhmän toiminnassa eivät haastateltavat nähneet mitään muuttamisen tarvetta. Haastateltavat kertoivat kuitenkin itsekseen miettineensä muutoskohteita ryhmän toiminnassa aiemmin.

”Joo, joskus ohjaaja on joutunu rajaamaan tai keskeyttämään jonkun puheet, ett nyt mennää niinku, nyt mennään ku joku alkaa puhumaa liian henkilökohtasii tai sillee. Mun mielest se on hyvä, ett tota ei karkaa niinku mopo käsist. Siihen on suhtauduttu sillee, että tota joo, ok.”

”En menis muuttamaan yhtään mitään, ett se on... sama ett, joskus tulee ehkä välillä olo, ett tota pitäisi muuttaa tai tota, mutt sit ku käy miettimää pidemmälle, ett mitä jos muuttais, ni mitä siitä seurais. Nii, että siitä ei saattais seurata mitään hyvää ja on parempi, että tää menee nyt tälle.”

7.3 Ryhmän turvallisuus, säännönmukaisuus ja luotettavuus

Ryhmän turvallisuuden koettiin haastateltavien mukaan koostuvan ohjaajien läsnäolosta, osallistumisen säätelymahdollisuudesta ja joidenkin kuntoutujien vaihtelevasta osallisuudesta. Myös yhteisön jäsenten vaihtuvuus ja uusien kuntoutujien tulo ryhmään vaikutti ryhmän turvallisuuden tunteeseen. Uusiin kuntoutujiin haluttiin ensin tutustua ryhmässä ennen kuin heidät koettiin luotettaviksi ryhmän jäseniksi joiden aikana voi toimia normaalisti ryhmässä. Ryhmän turvallisuutta paransi ryhmän pieni

koko. Ohjaajien vaihtuvuutta aamuryhmässä ei koettu turvallisuuden tunnetta heikentävänä vaan pikemminkin tervetulleena vaihteluna ja positiivisena asiana. Aamuryhmän turvallisuudesta virisi keskustelu joka herätti haastateltavien ryhmässä ainoan kerran erilaisia mielipiteitä siitä mikä vaikuttaa ryhmän turvallisuuteen ja mikä ei. Yksi ryhmän jäsenistä koki ryhmän ympäristön rauhallisuuden ja suljetun yhteisön vaikuttavan ryhmän turvallisuutta parantavasti.

”Tämä paikka, siis tää sijainti. Ei olla lähellä keskustaa ja tääl ei oo niinku hirveesti mahdollista tulla ulkopuolisten pyörimään. Täällä on myös rauhallista.”

Ohjaajien määrällä ryhmässä nähtiin vaikutusta ryhmän turvallisuuteen. Yhden ohjaajan varassa toimiva ryhmä nähtiin latteaksi ja pinnallisemmaksi kuin kahden ohjaajan ohjaama ryhmä. Aamuryhmän turvallisuuden kehittämiseksi ja parantamiseksi tuli myös ehdotuksia. Ryhmän ehdotus oli että ryhmän ohjaajat säännöllisesti muistuttaisi ryhmän jäseniä ryhmän säännöistä ja vaitiolovelvollisuuksista. Sen koettiin parantavan ryhmän turvallisuutta kun kaikki kuntoutujat muistaisivat ryhmän säännöt. Samoin toivottiin että ohjaajat olisivat aina samat tai ainakin kaikki kuntoutujat olisivat aina paikalla. Vaihtoehtona tälle ehdotettiin että ryhmä olisi suljettu niin että siinä olisi aina samat kuntoutujat paikalla. Aamuryhmän säännönmukaisuutta oli haastateltavien vaikea ensin hahmottaa. Haastattelijan tarkennettua säännönmukaisuuden sisältöä (ryhmäkokoontumisen aika ja paikka, rakenne ja kulku, säännöt ja osallistuminen) alkoivat haastateltavat miettiä kehittämis ehdotuksia.

”Mun mielest olisi hyvä jakaa sellaiset monisteet, niinku ryhmän säännöist.”

”Et semmoinen vinkki vaikka maanantaiaamulle, ett jos kaikki kävis niinku laittamassa säännön, mikä olis omasta mielestä paikallaan.”

”Ohjaajat kokois ja sit kuntoutujat tekis totta kai... ja sit vois niinku jakaa kaikille monisteet, ett tällee käyttäydyn.”

Aamuryhmän säännönmukaisuudella nähtiin merkitystä myös ryhmän luotettavuudelle ja turvallisuudelle. Erityisesti ryhmän jäsenten liittymisen ryhmään koettiin vaikuttavan ryhmän turvallisuuteen.

Ryhmä koettiin luotettavaksi silloin kun ryhmän jäsen tiesi että kukaan ei kommentoi aiheita tai omia puheita ryhmän ulkopuolella. Myös päihdeongelmien samankaltaisuus ja siihen liittyvät yhdistävät tekijät koettiin luottamusta herättävänä tekijänä ryhmässä. Myös ryhmässä toimiminen ja se että kukaan ei kommentoi toisen kertomia tunteita tai lähde niitä arvioimaan tai arvostelemaa, koettiin luottamusta lisääväksi tekijäksi ryhmässä. Myös ohjaajien läsnäolo ja kontrolli ryhmän toiminnasta koettiin luottamusta lisääväksi tekijäksi.

”..muut saattaa nähdä sen omalla tapaa erilailla ku ite, mutta kuitenkin, ymmärtää jollain tapaa toisen tilanteen. Ett tota, ei rupee heti niinku millää tapaa haukkumaan maan rakoon selän takana...”

Aamuryhmä koettiin haastatteluhetkellä luotettavaksi osittain sen takia että kaikki aamuryhmän jäsenet olivat tulleet jo tutuiksi. Ryhmän jäsenten koettiin ymmärtävän erilaisia ongelmia ja tilanteita joita eri kuntoutujilla oli. Ryhmän luotettavuuteen ei haastateltavat tuntunut löytävän ensin mitään keinoja millä sitä voisi parantaa. Koettiin että ryhmän luotettavuus oli sitä mitä se sillä hetkellä oli. Hetken pohdinnan jälkeen haastateltavat löysivät yhteisen mielipiteen siitä että ryhmän luotettavuutta lisäävät ohjaajien säännölliset muistutukset ryhmän säännöistä ja siitä että kaikkia ryhmän jäseniä koskee vaitiolovelvollisuus ryhmän asioista ryhmän ulkopuolella. Lisäksi säännöllinen osallistuminen jokaisen kuntoutujan kohdalla koettiin luotettavuutta lisäävänä tekijänä.

Ryhmän luotettavuuden nähtiin vaikuttavan omaan toimintaan ryhmässä. Jos ryhmän koki luotettavana, siinä pystyi puhumaan avoimesti omista asioista ja tunteista mutta jos ryhmä koettiin epäluotettavana haastateltavat arvioivat jättävänsä kertomatta ryhmässä asioistaan. Eräs haastateltavista arvioi kuitenkin toimintaansa niin että ei ehkä sittenkään pidä ryhmää täysin luotettavana omasta uskostaan puhuessa.

”Ni silleenhän sen huomaa ett se on luotettava, ku pystyy sanomaa niinku aika aroistakin tunteista ja sellaisista. Mutta kyll mä itse asiassa sa-

noisin, niinku ett se ryhmä, vaikka se on luotettava... mutt jotain siellä... siellä jää vähän niinku. Ei uskalla puhuu niinku mun uskon asioista, vaikka mun tekis mieli monesti siitä puhuu tota... niinku mielti ni jotain ehkä on. Ehkä siin luotettavuudes on kuitenkin pikkasen parannettavaa ku ei siitä tohdi puhuu siitä mun uskost ku joku aattelee, ett mikä hihhuli toi on.”

7.4 Ryhmän jäsenten vaikutus toisiinsa

Omasta aamuryhmässä toimimisesta ja sen vaikutuksista toisiin ryhmän jäseniin oli haastattelussa ensin vaikea löytää mitään merkitystä. Keskustelun myötä haastateltavat lähtivät miettimään enemmän omaa vaikutustaan ryhmässä ja muihin ryhmän jäseniin ja löysivät myös niitä piirteitä jotka estävät toisia osallistumasta keskusteluihin ryhmässä. Oman osallistumisen nähtiin olevan niin aktiivista että sen arveltiin vaikuttavan estävästi joihinkin hiljaisempiin tai arempiin kuntoutujiin. Haastateltavat alkoivat miettiä oman osallistumisen vaikutusta muihin jäseniin eri tavalla kuin ennen haastattelua.

”Mut sit tuli mieleen tosta, ett sit ku me kaikki ollaan tavallaan sillai vahvoja osallistujia puhujina... ja näin muutenkin. Ni sit tällaset jotka vähän heikommin osallistuu ja eikä mielellään niinku avaudu eikä niinku puhu, esimerkiksi jos aatellaan niinku vaik joku hiljanen, ujo, arka, niin... tuli mieleen, että entä jos myö oltaisiin pois, niin oisko hänelle ehkä helpompaa sitte tota puhua. Ni tuli mieleen, niinku sama noissa muissakin hommissa, jotka ei osaa niin hyvin, ni jää aina syrjään jos on jotain muita vahvoja tyyppejä.”

Toisten ryhmän jäsenten vaikutuksesta omaan toimintaan löydettiin samat syyt kuin luottamuksen ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat tekijät. Lähinnä toisen ryhmän jäsenen heikko liittyminen, satunnainen osallistuminen ja hiljaisuus ryhmässä vaikuttivat arveluttavasti ja loukkaavasti. Minkäänlaisia positiivisia vaikutuksia toisten ryhmän jäsenten vaikutuksista itseen ei tässä haastattelussa kukaan nostanut esille.

”Kyl se vähä loukkaa, tai ite niinku avautuu tai sillee niinku herkkii asioita itest tai siis niinku arkoi asioit itest, ni sitte joku suhtautuu sillee, ett

ei vois vähempää kiinnostaa, ni kyllähän se tuntuu siltä ett toinen pilkkaa.”

Yhteisön tapahtumien ja toiminnan vaikutukset näkyvät myös ryhmässä ja ryhmän jäsenten toiminnassa. Varsinkin kireä ilmapiiri mihin haastateltavat viittasivat haastattelussa, vaikutti ryhmään erityisesti. Yhteisössä oli retkahdusepäily ja samaan aikaan uusi kuntoutuja joka oli kiinnittynyt heikosti hoitoon ja sen vaikutukset näkyivät myös haastateltavien vastauksissa.

”No silloin, kun täällä oli se yksi viikko, että oli se vähä kiree viikko, ni tota... sen huomasi silloin hyvin niinku täältä aamuryhmästä jäi ihmiset pois. Et niinku, ei täällä ollu niinku niitä ihmisiä, jotka mun mielestä oli keskipisteenä niinku niissä asioissa, joka mun mielestä oli niinku tosi huono, koska sehän vaan lisää sit sitä tai sit, jos ne ois ollu paikalla ni se ois niinku tasapainottanu sitä asiaa varmasti niinku. Ennemmin ku sit se yhteisökokous, mikä keräs vasta kaikki paikalle.”

Yhteisön muiden toimintojen, kuten yhteisön liikuntojen ja muiden ohjattujen toimintojen koettiin yhdistävän ja lähentävän yhteisöä ja parantavan yhteishenkeä. Kuitenkin se että jotkut kuntoutujat jättivät osallistumatta vapaa-ajan viettoihin, koettiin harmillisenä. Myös kritiikki yhteisön toimintoja ja ohjaajien toimintaa kohtaan kasvoi haastattelun loppuvaiheessa huomattavasti. Poissaolot ja joidenkin kuntoutujien osallistumishaluttomuus nähtiin epärealistisena kohteluna muita yhteisön jäseniä kohtaan ja siihen haastateltavat liittivät ohjaajien välinpitämättömäksi lukemansa toiminnan.

”Poissaolot vaikuttaa henkilökohtaisesti ihan hirveesti. Ett puhutaan säännöistä ja ett ollaa samal viival. Ja sit kuitenkin jotkuu saa jäädä nukkumaan. Tulee vähä sellane, että iten tarvii osallistua vaikka kuinka väsyttäis, mutt kaikkien ei tarvi. Ihanku ne ois parempii ku toiset.”

Aamuryhmän tavoitteen mukainen työskentely toteutui haastateltavien mielestä enimmäkseen. Ryhmän koettiin työskentelevän muuten täysin tavoitteiden eteen mutta poissaolot tai välinpitämätön asenne olivat niitä jotka eivät täyttäneet tavoitteen mukaista työskentelyä. Myös hällävälä asenne kuntoutumiseen ja päihitteettömyyteen koettiin ryhmän tavoitteiden mukaisen työskentelyn esteenä. Ryhmän jäsenten poissa-

olot ja välinpitämättömyys ryhmässä nähtiin myös ilmiönä joka haittasi aamuryhmän toimintaa ajankohtana jolloin haastattelu toteutettiin. Haastateltavat toivat myös esiin että osa yhteisön kuntoutujista toimi ohjaajien läsnä ollessa ja aamuryhmässä toisin kuin silloin kun ohjaajia ei ollut paikalla. Heidän mukaan yhteisössä oli päihdemyönteisyyttä päihdehakuisuutta ja osa kuntoutujista haki hyväksyntää toisilta kuntoutujilta esittämällä jotakin roolia.

”Seku jollain on tai niinku tuntuu, että pitää niinku näyttää että on kingi oikein...”

”Ymmärrän kyllä, mutta toivon niinku, ett huomais...ett, jokainen tuntis niinku olonsa, tai sitä se ehkä on, että jokaisen pitäis tuntee niinku täs yhteisössä, niinku että mä oon niinku oikeesti täällä, niinku tärkeä kaikille niinku ilman että tarvii hakee sitä hyväksyntää ite.”

Haastateltavat tarkentavat vielä että joidenkin kuntoutujien toiminta yhteisössä oli hakea hyväksyntää kuntoutujilta vastustamalla ja rikkomalla joitakin sääntöjä. He eivät kapinoineet varsinaisesti ohjaajia tai johtajuutta vastaan vaan hakivat paikkaansa kuntoutujien keskuudessa. Oma toiminta sääntöjen rikkomistilanteessa oli haastateltavien osalta ensisijaisesti vetäytymistä pois tilanteesta. Yksi haastateltavista kertoi pysäyttäneensä kaverin tarinat kun ne menivät päihdehakuiksi mutta että sen jälkeen hänen tullessaan yhteisön puolelle puheet saattoivat loppua kokonaan. Aamuryhmän toimintaa edistäviä toimintoja yhteisön puolella oli haastateltavien vaikea löytää. Haastattelun lopussa he löysivät keinona aamuryhmän toiminnan edistämiseksi että haastattelun antia olisi voinut osittain käydä heti seuraavassa aamuryhmässä läpi. Lisäksi haastateltavat toivoivat että ohjaajat varmistaisivat kaikkien kuntoutujien osallistumisen aamuryhmään. Toistuville poisjääneille ei löydetty mitään hyväksyttävää selitystä ja niihin toivottiin jonkinlaista sanktiota.

”Mun mielestä olis hyvä käydä osa näistä asioista läpi maanantain aamuryhmässä.”

”Niin pääsis kaikki tähän aamuryhmään, sitä ennen ei aloitettais ennen ku kaikki on paikalla.”

”Mun mielestä ohjaajat voi sitäkin korostaa, että miltä se tuntuu muista.

7.5 Bikva-mallin mukainen työryhmän palaute

Työryhmä kommentoi ja antoi lisämerkityksiä aamuryhmälle suullisessa ja kirjallisessa palautteessa. Ohjaajat nostivat esiin että aamuryhmä jaksottaa paitsi kuntoutujien päivärytmiä ja – ohjelmaa myös ohjaajien työtä ja selkiyttää päivän suunnittelua. Kuntoutujien kohdalla aamuryhmä nähtiin pysäyttävänä ja terapeuttisena toimintana jolloin kuntoutujien on mietittävä toimintaansa ja kuntoutumista. Aamuryhmän nähtiin tukevan kuntoutujien vuorovaikutusta ohjaajien kanssa ja parantavan sitä. Aamuryhmä nähtiin keinona seurata kuntoutujan kuntoutumista ja siinä edistymistä ja aamuryhmä on tilanne mikä peilaa yhteisön tilannetta ja ilmapiiriä. Aamuryhmässä nähtiin ohjaajien tehtävänä tukea hiljaisia kuntoutujia vuorovaikutukseen ja tunteiden tai ajatusten ilmaisuun. Aamuryhmä nähtiin myös keinona luoda hyvää ilmapiiriä yhteisöön ja tilanteena, jossa kuntoutujat voivat näyttää esimerkkiä toiminnasta uusille kuntoutujille.

Ohjaajat kommentoivat haastattelun tuloksia myös niin että haastattelu ei heidän mielestä antanut todellista kuvaa kuntoutujien mielipiteistä aamuryhmästä. Ohjaajat näkivät haastateltavien vastaukset totuudenvastaisina positiivisuutensa takia. Ohjaajat epäilivät että jos haastattelu olisi tehty myös verrokkiryhmälle jossa olisi ollut hoitoa vastustavia tai ryhmään heikosti sitoutuneita kuntoutujia olisi tullut kriittisempää ja ehkä aidompaa palautetta aamuryhmän merkityksestä kuntoutujille. Ohjaajat aistivat haastattelutuloksista onnellisuusmuurin joka esti totuudenmukaisen arvion aamuryhmästä ja ohjaajien toiminnasta.

7.6 Osallistuva havainnointi

Tein osallistuvaa havainnointia Tosi Paikan aamuryhmässä kevätkesällä 2011. Tosi Paikan yhteisössä oli kuntoutujia haastattelu- ja havainnointiaikana kolmetoista kuntoutujaa, joista yksi päätti kuntoutuksen havainnointijakson aikana ja kaksi kuntoutujaa aloitti kuntoutuksen kyseisenä ajanjaksona. Yksi kuntoutujista asui säännöllisesti asumisharjoittelussa yhteisön ulkopuolella, mutta osallistui ryhmän toimintaan yhteisössä ollessaan.

Yhteisössä oli tutkimusajankohtana sekä mies- että naiskuntoutujia, kolme alaikäistä lastensuojelun asiakasta, kaksi jälkihuollon asiakasta ja loput täysi-ikäisiä. Neljällä kuntoutujalla oli korvaushoito ja diagnosoituja mielenterveyden häiriöitä tai psyykkisiä sairauksia oli 4 kuntoutujalla.

Ryhmään osallistuminen vaihteli eri kuntoutujien välillä. Toiset kuntoutujat osallistui-
vat aina kun suinkin pystyivät ollen pois kuuden viikon aikana ainoastaan kahdesta ryhmästä. Yksi kuntoutuja oli pois jopa 11 ryhmästä kaikkiaan 26 ryhmäkerrasta ja lisäksi myöhästyi lisäksi 6 ryhmän aloituksesta osoittaen heikkoa kiinnittymistä ryhmään. Havainnointijaksolla eri ryhmäkerroilla ryhmään osallistui 3 - 9 kuntoutujaa, keskimäärin kuntoutujia osallistui 26 eri kerralla 5 kuntoutujaa. Ohjaajien määrä vaihteli 1-5, riippuen siitä oliko mukana harjoittelijaopiskelijoita vai ei.

Yhteisöön kuului tutkimushetkellä myös kolme opiskelijaharjoittelijaa joiden läsnäolo korotti aamuryhmään osallistuvien määrää jonkin verran. Harjoittelijat tekivät sekä aamu- että iltavuoroja ja yleensä se tasasi opiskelijoiden määrää eri päivinä ja vuoroissa eikä olennaisesti vaikuttanut ryhmän toimintaan. Ensimmäisellä havainnointikerralla oli läsnä kuitenkin kolme opiskelijaa ja yhdellä heistä tehtävänään ohjata ryhmä ja opiskelijoiden läsnäolon vaikutusta piti myös analysoinnissa ottaa huomioon.

7.7 Ohjaajasta riippuvainen ryhmä

Ohjaajasta riippuvainen ryhmä toimi havainnoinnin pohjalta silloin kun yhteisössä tai ryhmässä oli epävarma tilanne tai ryhmän aiheena oli joku vaikeammin ymmärrettävä tehtävä. Näitä tehtäviä oli omiin tunteisiin liittyvät tehtävät, teorian pohjalta tehdyt kysymystehtävät tai ryhmän jäsenten suoraan vuorovaikutukseen ja rooleihin liittyvät tehtävät. Lisäksi ohjaajasta riippuvaiseksi ryhmä muodostui tilanteissa jossa ryhmän ohjaaja erityisesti haastatteli tai keskusteli jonkun ryhmän jäsenen kanssa ja kun hän oli haastattelutilanteessa vetäytyvä ja niukkasanainen.

Ryhmässä näyttäytyi riippuvuutta eri tasolla. Ryhmässä oli ohjaajasta mutta myös toisesta kuntoutujasta riippuvainen ja yhteisöstä riippuvainen ryhmä. Ryhmän riippuvaisuus vaihteli eri ryhmissä. Joskus riippuvuutta ei näkynyt lainkaan, joskus se näkyi osan aikaa ryhmästä ja joskus se seurasi monta ryhmää peräkkäin. Riippuvuuden tilaan vaikutti myös ohjaajien toiminta. Jos ohjaaja toimi jotenkin ryhmän odotusten

vastaisesti, saattoi se auttaa ryhmää siirtymään työryhmätyöskentelytilassa toimivaksi ja itsenäiseksi ryhmäksi. Seuraavaksi esittelen esimerkin kautta tutkimuksen tilannekuvauksen ohjaajasta riippuvaisesta ryhmästä.

Esimerkki, Päiväkirjaote ryhmän havainnoinnista.

...Tunnelma on kevyt ja huumorilla täytettyjä puheenvuoroja tulee kahdelta kuntoutujalta. Tämän jälkeen pidän ryhmälle alustuksen kertomalla opinnäytetyöstäni ja havainnoinnistani tulevissa ryhmässä. Ryhmän jäsenet kuuntelevat hiljaa, kysymyksiä ei herää, yksi kuntoutuja hymyilee minulle kertoessani tätä, toinen toteaa, että ”joo, saat havainnoida”. Luovutan puheenvuoron opiskelijalle joka kertoo ryhmän tämän päivän aiheen. Yksi ryhmän jäsenistä nousee ja lähtee ennen tehtävän loppuun kertomista tekemään työtä ruokapöydän ääreen pois ryhmäringistä. Loput ryhmästä lähtee tämän kuntoutujan perään äänekkäänä, kuuntelematta jatko-ohjeita loppuun. Tehtävää tehdessä ryhmä on levoton, äänekäs ja liikehtivä. Yksi kuntoutuja vaihtaa pöytää kesken ryhmän ja toinen tulee myöhässä paikalle, tarkkailee sivusta ryhmän toimintaa ja lähtee pois paikalta. Muut tekevät tehtävän ja osa on lähdössä tämän jälkeen pois ryhmästä. Tilanne on levoton ja kaaoksessa. Ohjaaja joutuu palauttamaan ryhmän takaisin ryhmätiloihin. Tämän jälkeen tunnelma ryhmässä rauhoittuu ja annettu tehtävä voidaan purkaa.

Mitä tapahtui? Ryhmälle tuli yllätyksenä ohjaajan roolin vaihto. Ryhmä alkoi normaalilla kaavalla jossa kuunneltiin musiikkia ja sen jälkeen käytiin keskustelu jossa kaikki kuntoutujat kertovat kuulumisistaan. Ryhmän tunnelma on vielä rento ja huumorilla höystettyjä puheenvuoroja on muutama. Tämä on ryhmän orientoitumisvaihetta ja ryhmän palaute on niukkaa ja positiivista. Ohjaajan kertoessa jäävänsä havainnoijan rooliin ja antaessa ryhmän ohjauksen ja tehtävän opiskelijalle tuli ryhmä hylätyksi ohjaajan tasolta. Riittävää luottamusta ryhmän johtamiseksi ei opiskelijalle suotu vaan ryhmän johtajuutta otti kuntoutuja. Hän veti ryhmän jäseniä perässään tekemään annettua tehtävää. Samalla hän veti ryhmää työryhmätyöskentelytilaan. Tehtävä oli yksilötyö jonka aikana ryhmän tilanne vapautui mutta myös riistäytyi ohjattavuudesta ja ryhmän tila meni kaaottiseksi. Ohjaaja sai puheenvuorollaan ryhmän takaisin paikoilleen ryhmään. Tehtävän purkuvaiheessa joudun palaamaan osittain ohjaajaksi opiskelijan työparina ja tämä rauhoittaa tilannetta. Ryhmä oli siis riippuvaisessa tilassa ja

ryhmän riippuvaisuus kohdistui ohjaajaan. Ohjaajan luovuttaessa tehtävän yllättäen opiskelijalle ryhmä joutui kaaokseen ja johtajuutta otti käsiin yksi kuntoutuja jota ryhmä lähti seuraamaan tehtävän teossa. Ryhmä hajaantui tehtävän teon jälkeen ja tilanne meni kaaottiseksi. Ryhmän ilmapiiri rauhoittui vasta kun ohjaaja yhdessä opiskelijan kanssa johdatti ryhmän takaisin paikoilleen ja tehtävien purkuun.

Lisähuomautuksena voin sanoa että tässä vaiheessa yhteisössä oli muutama hyvin voimakastahtoinen kuntoutuja jotka pyrkivät jokainen vuorollaan ottamaan ryhmää hallintaansa eri tilanteissa ja ottivat johtajuutta pois ohjaajalta. Opiskelijaharjoittelijoiden mitätöinti näkyi muissakin ryhmätöiminnoissa. Kuntoutujat eivät opiskelijoita juurikaan ryhmässä huomioineet vaan ohittivat heitä kääntäen katsettaan pois tai kohdistamalla kaikki puheet ohjaajalle ryhmätilanteissa.

Ohjaajasta riippuvainen ryhmä näyttäytyi myös muutamassa ryhmässä peräkkäin haastattelun jälkeen. Haastatellut ryhmän jäsenet toivat haastattelusta toistuvien poissaolojen teeman aamuryhmään ja halusivat jatkaa koko ryhmän läsnä ollessa keskustelua joidenkin ryhmänjäsenten todellisesta toistuvasta poissaolosta ja vetäytymisestä ryhmässä. Ryhmän jäsenet maanittelivat ohjaajaa eri keinoin mukaan pohtimaan keinoja, miten poissaoloja voitaisiin vähentää. Koska ohjaaja ei tarttunut tarjottuun apuun ryhmässä eikä lähtenyt ryhmän kanssa miettimään poissaolevien jäsenien toimintaa ja siihen puuttumista ryhmä pettyi. Siinä tilanteessa ryhmässä kolme kuntoutujaa otti johtajuutta ja lähti hakemaan vahvistusta omalle toiminnalleen ryhmältä. Muut ryhmän jäsenet seurasivat hiljaisina eivätkä elehtineet tai sanoneet mitään minkä olisi voinut tulkita tämän toiminnan vahvistamiseksi. Seuraavilla ryhmäkerroilla ryhmä toimi itsenäisemmin eikä ryhmä ollut näkyvästi riippuvainen ohjaajista vaan ennemminkin työryhmätyöskentelytilassa. Ohjaajan tuottama pettymys sai ryhmän toimimaan itsenäisemmin.

Ohjaajaan riippuvainen ryhmä näyttäytyi tuen ja hyväksynnän tarvitsijana erityisesti silloin kun aiheena oli oma viha ja vihatyöskentely. Ryhmä oli hiljainen ja työryhmätyöskentelytilassa mutta myös riippuvaisessa tilassa silloin kun tunteikkaimpia puheenvuoroja pidettiin. Erään kuntoutujan kertoessa henkilökohtaista tragediaansa ja siitä johtuvaa vihaa ja anteeksiantamattomuutta kyöneleet silmissä koko ryhmä tukeutui ohjaajaan hakemalla ohjaajalta katsekontaktia kun heillä muuten oli ryhmässä katse alas luotuna. Hiljaisen ja poikkeuksetta kaikissa ryhmätilanteissa vetäytyvän kun-

toutujan kohdalla ryhmä tukeutuu myös ohjaajaan ja seuraa sivusta miten ohjaaja pyrkii hienovaraisesti haastatteleamalla saamaan kuntoutujan kertomaan omista tunteistaan tai ajatuksistaan. Ryhmä antaa tässä kohtaa erityisesti tilaa ja ilmapiiri muuttuu hie-
man varautuneeksi. Ryhmä ikään kuin huokaisee ja vapautuu kun puheenvuoro siirtyy seuraavalle kuntoutujalle ja lopulta siirrytään yhteisön päivän ohjelmaan ja aiheen käsittely loppuu.

Aamuryhmän toiminta voidaan kokonaisuudessaan nähdä myös ohjaajariippuvaisena kuten haastattelussakin tuli esille. Ilman ohjaajaa haastateltavat kokevat ryhmän olevan hiljainen ja vetäytynyt eikä aiheita ilman ohjaajia tulisi käsittelyyn. Toisaalta voidaan nähdä että ilman ohjaajaa ryhmä toimisi samoin kuin vapaa-ajalla vapautuneesti keskustellen mutta ilman tavoitetta tai kuntoutukseen liittyvää teemaa. Ohjaajasta riippuvainen ryhmä toimii myös hyvin ohjaaja-kuntoutuja keskeisesti ilman ryhmän välistä suoraa vuorovaikutusta, kuten palautetta ja kommentointia kuntoutujalta toiselle on hyvin niukasti ja lähes kaikki sanallinen vuorovaikutus tapahtuu ohjaajan ja kuntoutujan välillä muun ryhmän kuunnellessa. Ainoastaan taistelu-pako tilassa ryhmä keskustelee enemmän keskenään ilman ohjaajan tarvetta.

7.8 Toisista kuntoutujista tai yhteisön jäsenistä riippuvainen ryhmä

Toisista kuntoutujista riippuvainen ryhmä näyttäytyi useassa ryhmässä siten että kuin yhteisestä sopimuksesta kahdesta kuntoutujasta toinen aloitti usein kaikki ryhmäkeskustelut tai tehtävän purut. Jos näistä kuntoutujista ei toista tai kumpaakaan ollut paikalla, mitä tapahtui harvoin, otti kolmas, pitkäaikainen kuntoutuja johtajan roolin ja avasi keskustelun. Muut ryhmän jäsenet antoivat väistämättä joka kerta puheenvuoron ensin näille yhteisön vanhimmille ja aktiivisimmille kuntoutujille ja olivat itse hiljaa. Nämä kolme kuntoutujaa myös kommentoivat paljon muiden puheenvuoroja tai tilanteita muiden ollessa hiljaa. Myös muut ryhmän jäsenet saivat tilaa kertoa omat mielipiteensä tai asiansa mutta he odottivat vuoroaan ja saivat sen ohjaajalta. He kysyivät katseellaan puheenvuoroa myös vanhemmalta kuntoutujalta joka nyökkäsi seuraavaa puhujaa kohti tai siirsi puheenvuoron sanallisesti jollekin nuoremmalle kuntoutujalle. Tämän toiminnan ryhmässä voi nähdä myös parinmuodostuksena joka vastaa ryhmän odotuksiin ohjaajan ”pettäessä” ryhmän.

Kaksi nuorta kuntoutujaa tulivat ryhmään harvakseltaan. Toinen oli 26 havainnointiryhmästä 10 kertaa pois ja toinen 11 kertaa ryhmästä pois. Myöhässä ryhmään toinen tuli 6 kertaa, toinen 9 kertaa. Toinen kuntoutujista tuli toistuvasti suoraan huoneestaan ryhmään myöhässä, toinen oli monesti hereillä ja yhteisön puolella mutta lähti tupakalle tai oli kahvilla ryhmän alkaessa. Joka kerta kun nämä nuoret tulivat ryhmään myöhässä he valikoivat paikan välittömästi vanhemman kuntoutujan vierestä. Muuten heidän katsekontaktinsa ja vuorovaikutus ryhmässä oli hyvin niukkaa mutta vanhempaan mieskuntoutujaan he loivat väistämättä joka ryhmässä katseita. Nuoremmat kuntoutujat eivät puhuneet oma-aloitteisesti ryhmässä lainkaan vaan välttelivät vastaamista ja vastasivat hyvin niukasti ohjaajien kysymyksiin.

Vapaa-ajalla he viettivät paljon aikaa keskenään yhteisössä ja myös vanhemman kuntoutujan seurassa. He olivat usein väärällä tupakkapaikalla vanhemman kuntoutujan kanssa ilta-aikaan. Tupakkapaikalla ollessa näiden kahden nuoremman kuntoutujan elekieli oli eloisaa ja vilkasta; kädet heiluivat keskustelujen ollessa kiihkeitä ja pitkiä täysin päinvastaisia mitä ryhmässä. Voin siis todeta että nämä kaksi nuorempaa kuntoutujaa olivat riippuvaisia vanhemmasta kuntoutujasta eivätkä liittyneet muuhun ryhmään vaan olivat paljon ryhmästä pois. Tästä nousi keskustelua myös teemahaastattelussa jossa ryhmän jäsenet toivat esiin tuntemuksiaan kahden ryhmän jäsenen jatkuvista poissaoloista ja vetäytymisestä ryhmässä. Tämänkaltaisen toiminta koettiin myös ryhmän luotettavuutta ja turvallisuutta heikentäväksi toiminnaksi.

7.9 Taistelu-pako perusolettamustila

Taistelu-pako perusolettamustila näyttäytyi ryhmässä etenkin silloin kun ryhmällä oli yhteinen vihollinen päihdehakuinen kuntoutujapari yhteisössä. Tällöin ryhmän jäsenet sivusivat annetusta keskusteluaiheesta ja alkoivat vetoamaan ohjaajaan että tämä tarttuisi puheenaiheeseen ja lähtisi tekemään asialle ryhmän kanssa jotakin yhteisön huonolle ja kireälle ilmapiirille. Ryhmässä muodostui kolmen kuntoutujan ryhmä joka lähti kehumään toisiaan ja taitojaan ja hakivat ryhmän luottamusta itselleen koska ohjaaja ei vastannut ryhmän oletukseen ja lähtenyt asiaa käsittelemään ryhmän kanssa. Heidän toimintansa näyttäytyi niin että he keräsivät luottamusta ryhmältä taistelutilanteeseen. Heidän pyrkimyksensä oli että ryhmä olisi antanut heille luvan käydä puimaan yhdessä mitä yhteisön tavoitteista poikkeaville kuntoutujille tehtäisiin, jotta päihdehakuisuus saataisiin kuriin. Heille oli ollut pettymys kun heidän vaatimuksista

huolimatta ohjaaja ei lähtenyt selvittämään ryhmän kanssa miten ryhmästä poissaolevat kuntoutuajat saataisiin takaisin yhteistyöhön.

Taistelu-pakotila jatkui muutaman päivän kuluttua ryhmässä kun naiskuntoutuja vaati ohjaajilta toimenpiteitä toisen naiskuntoutujan osalta. Havainnoinnin pohjalta vaikutti siltä, että naiskuntoutuja halusi edelleen haastaa ohjaajia ottamaan vastuuta uuden naiskuntoutujan toiminnasta yhteisössä ja vastuutti ohjaajia saamaan uuden naiskuntoutujan ottamaan osaa hänen tekemiin tehtäviin. Tilanne ratkesi myöhemmin sillä, että uusi naiskuntoutuja oli kiinnostunut tarjotusta kukkien hoidosta ja molemmat naiskuntoutuajat yhdessä istuttivat kukkataimia ruukkuihin.

Esimerkki 2. Päiväkirjaote ryhmähavainnoinnista.

”...Ryhmän loppupuolella, kun aamun aihetta onnellisuudesta ja oman hyvän elämän tavoitteista on saatu päätökseen ja on siirrytty päivän ohjelmaan, kuntoutuja N alkaa puhua kukkapenkkiä hoidosta. Hän kertoo toiveestaan, että uusi naiskuntoutuja, jota on aiemmin kritisoinut päihdehakuisuudesta, ottaisi osaa kukkien hoitoon. N vetoaa katseellaan ja kysymyksillään ohjaajiin, että ohjaajien pitää käskää tätä naista hoitamaan myös kukkia. Ohjaaja toteaa, että kuntoutuja N2 on vasta tullut, ja hänellä on asettumisaika vielä meneillään, mutta toki he voivat hoitaa yhdessä kukkia, jos N2 on siitä kiinnostunut. Tähän N vastaa hymyllä. Keskustelu siirtyy seuraavaan aiheeseen...”

Pakotilanteita oli vaikea havaita ryhmässä. Tämä johtunee siitä että ryhmässä oli ohjaajat joilla oli kontrolli ja ryhmälle annettu tehtävä ja ryhmä saattoi paeta vaikeita aiheita tai tilanteita näihin annettuihin tehtäviin. Klassista aiheen kiertelyä puhumalla niitä näitä ja väistään varsinaista kipeää tai vaikeaa aihetta ei havainnoiduissa ryhmisissä näkynyt. Talon ilmapiirin ollessa kireänä retkahdushuhun vuoksi ryhmästä oli välittömästi tapahtuman jälkeen poissa kuusi kuntoutujaa joten pakotilanne tapahtui fyysisesti. Vasta kun yhteisökokous keräsi kaikki yhteisön jäsenet paikalle saatiin tilanne purettua ja ryhmä pääsi normaaliin toimintatilaan.

7.10 Ryhmädynamiikan ilmeneminen ryhmässä

Tosi Paikan aamuryhmän toiminta on strukturoitua ja ryhmädynamiikkaa säädellään melko tiiviisti joka ryhmässä. Havainnoinnin tulokset osoittivat että ohjaajat säätelivät ryhmän toimintaa jo ennen ryhmän aloitusta. Ohjaajat harkitsivat aiheita yhteisön tilanteen huomioon ottaen ja hilliten ryhmän vapaata keskustelua vaimentamalla sitä omalla käyttäytymisellään ja toiminnallaan. Ohjaajat järjestelivät tuoleja istumajärjestyksen säätelämiseksi ennen ryhmän aloitusta ja pyysivät kuntoutujia vaihtamaan paikkaa silloin kun kuntoutujat vakiopaikoillaan ylläpitivät toistuvaa ryhmää häiritsevää toimintaa. Esimerkiksi havainnoinnissa esiin tullutta kahden kuntoutujan välistä parin muodostusta tai riippuvuutta voitiin ryhmässä säädellä istumajärjestyksellä tai ottamalla tiivis kontakti toiseen kuntoutujaan jolloin parinmuodostus heikkeni. Muutaman kerran ohjaaja saattoi istua ryhmän alkaessa niin että hän istui vanhemman kuntoutujan viereen estäen nuoremman kuntoutujan istumisen vakiopaikalle vanhemman kuntoutujan viereen.

Havainnoinnin perusteella ryhmä seurasi tiiviisti kun ohjaaja tuli ryhmätilaan, aukaisi musiikkilaitteiston kaapiston ja asetti kuunneltavan levyn soimaan. Ryhmä vaimensi puhettaan tässä vaiheessa ja hiljeni automaattisesti kuuntelemaan kappaletta. Musiikin aikana yleensä kuntoutujat kuuntelivat rauhassa musiikkia, vain jokunen musiikkikappale sai kuntoutujat liikehtimään levottomasti esimerkiksi kappaleen ollessa yli neljä minuuttia pitkä. Musiikkikappaleen jälkeen ohjaaja toivotti ryhmälle hyvää huomenta johon ryhmä vastasi yhteen ääneen. Passiivis-aggressiivisuus näyttäytyi ryhmässä niin että kuntoutuja tai kuntoutujat eivät vastanneet tervehdykseen tai eivät katsoneet ohjaajaan päin vaan pitivät katseen lattiassa. Väsymys näyttäytyi silmien kiinni pitona tai haukotteluna ryhmän aikana.

Kun ohjaaja alusti päivän käsiteltävän aiheen tai teeman ryhmä kuunteli aktiivisesti. Aiheita tai tehtäviä ei kritisoitu suoraan mutta jotkut saattoivat kommentoida että ”hei, mitä tässä pitää tehdä” tai ”en mä osaa, tää on liian vaikeata”. Tällöin ohjaaja kannusti ja innosti kuntoutujaa ja koko ryhmää tekemään tehtävää. Kuvatehtävissä kuntoutujan piti esitetyn kysymyksen perusteella valita jokin kuva tai kortti ja tätä varten siirtyä esim. biljardipöydän ääreen, jossa kuvat olivat levitettynä. Tai kun kyseessä oli yksilö- tai pienryhmätehtävä jossa kuntoutujien täytyi saada kirjoituslusta siirtyivät kuntoutujat ohjaajan pyytämänä ruokasalin puolelle, pöydän ääreen. Poistuminen ryhmätilasta ja nouseminen omalta paikalta tehtävää suorittamaan vaikutti yleensä piristävästi ryhmään silloin kun ryhmä oli väsyneen tai alavireisen oloinen. Liikkeelle lähtö myös

laukaisi joissakin ryhmissä vallinnutta innotonta tai väsynyttä tilaa. Joissakin havainnoiduissa ryhmissä ryhmä muuttui liikkeelle lähdetessä aktiivisesta levottomaksi ja äänekkääksi mutta ohjaajien siirtyminen kuntoutujien vierelle tai läheisyyteen rauhoitti ryhmän toimintaa ja kuntoutujat keskittyivät tehtävän tekoon. Ryhmä myös palasi hyvin paikoilleen odottamaan tehtävän purkua.

Tehtävän purku ryhmässä näyttäytyi havainnoissa kriittisenä vaiheena. Silloin ryhmän dynamiikka muuttui usein jännittyneeksi, odottavaksi, innokkaaksi tai vetäytyväksi tehtävän aiheen ja yhteisön tai ryhmän ilmapiirin mukaan. Myös valtasuhteet, ryhmän suhtautuminen ryhmän ohjaajaan tai keskinäiset suhteet näyttäytyivät tässä vaiheessa ryhmän toimintaa. Jos ohjaajat eivät puuttuneet ryhmän tehtävien purkamiseen mitenkään, automaattisesti ryhmä antoi tilan kolmelle vanhemmalle kuntoutujalle ensin ja heillä oli keskinäinen vakiojärjestys kuka puhui ensin.

Tehtävät, joissa piti puhua tämän hetkisistä tunteista tai tulevaisuudesta näyttäytyi haasteellisena aiheena kuntoutujille. Silloin vastauksia aristeltiin ja ensin katseella kierrettiin ryhmän jäseniä ikään kuin kuntoutuja olisi arvioinut mitä tai miten voi sillä kertaa puhua. Ryhmässä pystyi antamaan ryhmästä poikkeavia toteamuksia omista tunteista ja ajatuksista mutta nuoremmat kuntoutujat usein mukailivat vastaukset vanhempien kuntoutujien kanssa samansuuntaisesti. Vanhemmat kuntoutujat antoivat myös hyväksyntää nuoremmille kuntoutujille nyökkäämällä päätään tai luomalla merkittävän katseen nuoreen vaivihkaa nuoren päätettyä puheenvuoronsa. Kuntoutujien keskinäinen hierarkia näyttäytyi siis ryhmässä toistuvasti ja hallitsevasti. Kuntoutujien tunnetilat vastauksissa eivät juuri muuttaneet ryhmän ilmapiiriä tai vireystasoa mutta jos ohjaajat puhuivat pitkästi selittämällä tai keskustelu jatkui venyttäen ryhmän kestoa, alkoi useampi kuntoutuja liikehtiä levottomasti ja osa haukotteli.

Niitä kuntoutujia, joita väheksyttiin tai oudoksuttiin esim. jatkuvan poissaolon tai jonkun muun syyn takia helposti vieroksuttiin ryhmässä. Kuntoutujaan joka tuli usein myöhään ryhmään sivuutettiin tai häneen luotiin kysyviä ja arvioivia katseita. Yleensä ryhmässä vain muutamat kuntoutujat katsoivat toisiaan silmiin avoimesti. Ryhmän keskinäinen vuorovaikutus oli havainnoissa vähäistä, vain vanhempien kuntoutujien välillä oli kommentointia ja palautetta niukasti muut kuntoutujat pitäytyivät ohjaaja-kuntoutuja välisessä vuorovaikutuksessa.

Poikkeuksena tästä oli ryhmä jossa ryhmän jäsenten kesken virisi keskustelu kuntoutuksesta kotiutuvan maksusitoumuksen äkillisestä päättymisestä ja tulevan lähdön haikkeudesta. Lisäksi keskinäistä vuorovaikutusta tapahtui kahdessa muussa ryhmässä jossa ryhmä haastoi ohjaajaa ottamaan kantaa uuden kuntoutujan päihdemyönteiseen toimintaan tai hänen osallistumiseen yhteisön tehtäviin. Ohjaajan jättäytyessä tästä keskustelusta ryhmässä jatkoi keskustelua neljä kuntoutujaa keskenään toimenpiteistä miten tilanteessa tulisi toimia. Myös juhannuksen aikaan tapahtuvan retkahduksen jälkeen yhteisön ilmapiiriä ja päihteettömyyttä käsitellessä vanhemmat kuntoutujat keskustelivat keskenään yhteisön ja ryhmän toiminnasta sivuuttaen ohjaajan ryhmässä. Ryhmä siis tarvitsi yhteisen vihollisen tai tehtävän jota varten he ottivat aktiivista, suoraa vuorovaikutusta toistensa kanssa ryhmässä. Ryhmä oli ottamassa syntipukki-käsittelyä mukaan toimintaansa retkahduksen jälkeen mutta ohjaajien rauhallisuus tilanteessa ja yhteisökokous helpottivat yhteisön tilaa sekä ryhmän toimintaa. Tilanne normalisoitui pian tämän jälkeen yhteisössä.

Ryhmässä vuorovaikutus ja toisten huomioiminen korostui joidenkin tiettyjen kuntoutujien kesken ja joitakin ryhmän jäseniä ei huomioitu. Tämä liittyi havainnoinnin perusteella hierarkiaan ja valtasuhteisiin kuntoutujien kesken. Ne kuntoutujat jotka olivat paljon vapaa-ajalla keskenään tekemisissä huomioivat ja kuuntelivat toisiaan hyvin myös ryhmässä. Ne kuntoutujat jotka olivat paljon poissa ja huonosti liittyneitä ryhmään eivät saaneet kaikilta kuntoutujilta huomiota vaan osa sivuutti heidät. Yksi vanhempi kuntoutuja huomioi myös nämä kuntoutujat siksi, että he olivat keskenään paljon tekemisissä vapaa-ajalla ja toistuvasti molemmat nuoremmat kuntoutujat rikkoivat sääntöjä tupakoimalla vanhemman kuntoutujan tupakkapaikalla, vaikkei heillä ollut siihen lupaa. Vanhempi kuntoutuja otti yleensä ryhmässä melko paljon kontaktia muihin kuntoutujiin ennen ryhmän aloitusta ottaen ryhmän huomiota ja johtajuutta itselleen. Hierarkian ja valtasuhteiden ylläpito tapahtui paljolti kyseisen kuntoutujan toimesta ryhmässä. Hän myös keräsi huomiota ryhmältä erilaisin keinoin. Hän saattoi pitää pitkiä puheenvuoroja korostaen esiintymistään siirtymällä ryhmän keskelle puhumaan tai korjaamalla alusvaatetusta huomiota herättävästi. Hän myös otti kontaktia toisiin kuntoutujiin kesken ohjaajan puheen tai haastoi ohjaajaa väittelyyn tai riitaan ryhmässä muiden katsellessa.

Muutama kuntoutuja taas pyrki olemaan hyvin näkymättömiä ryhmässä ja liikkumattomina sekä lattiaan tuijottamalla välttelivät huomiota ryhmässä. Ohjaajat aistivat tätä

hienovaraisesti ja lähestyivät kuntoutujia kysymällä erikseen heidän mielipiteitään. Ohjaajat loivat turvallista, avointa ilmapiiriä ja helpottivat kuntoutujan puhumista ja arkuuden voittamista ryhmässä. Ohjaajat huomioivat jokaisessa ryhmässä, että kaikki saivat puheenvuoron ja kaikilla oli tilaa puhua.

Ohjaajat ottivat vastaan kuntoutujien tunteita ja säätelivät ryhmän ilmastoa ja dynamiikkaa käsittelemällä olennaisimpia tai näkyvimpiä tunteita ääneen ryhmässä. Kuntoutujan nuokkuessa tuolilla häntä heräteltiin. Kuntoutujan vaikuttaessa vetäytyneeltä ja passiivis-aggressiiviselta häneltä erikseen kysyttiin vointia ja tuntemuksia. Ohjaajat pyrkivät huomioimaan jokaisen yksilöllistä tilannetta ja tarpeita. Jos kuntoutuja käyttäytyi taistelu-pako tilassa ryhmässä, ohjaaja pyrki ohjaamaan kuntoutujan puhumaan asiasta ja tunteesta yksilökeskustelussa. Jos tämä ei auttanut, saattoi ohjaaja rajata kuntoutujaa kieltämällä häntä jatkamasta riidan haastamista tai ohjaajan vastustamista ryhmässä. Näitä tilanteita oli vain yksi havainnointijakson aikana.

Yhteenvedona ryhmän dynamiikasta voidaan todeta että dynamiikka vaihteli ryhmäkertojen aikana jonkin verran ja ryhmä oli yleensä hyvin tehtävään liittynyt ja työryhmätyöskentelyyn orientoitunut. Ryhmässä vallitsi ja vaihteli kuitenkin perusolettamustilat usein ja vallitsevana näistä oli ohjaajasta riippuvainen ryhmä. Perusolettamustilat vaihtuivat tai lievittyivät tehtävien tekemisen aikana mutta näyttäytyivät tehtävien purkutilanteessa sekä vapaissa keskusteluissa selvemmin. Ryhmän valtasuhteet näyttäytyivät vapaissa keskusteluissa mutta ohjatuissa tehtävissä niitä pystyi ohjaaja omalla toiminnallaan estämään tai lievittämään.

8 POHDINTA

Teemahaastattelun tuloksena löytyi aamuryhmän merkityksiä päihdekuntoutujille hyvin. Olennaisena tuloksena aamuryhmän merkittävydestä päihdekuntoutujille oli päivärytmiä ylläpitävä, yhteisöä lähentävä toiminta jolla oli henkilökohtaiseen kuntoutukseen terapeuttinen vaikutus. Ryhmätoiminta yhteisöhoidossa lähentää yhteisöä ja parantaa yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunteella on toipumista edistävä vaikutus yhteisössä (De Leon 2000, 273, Koukkari 2003, 4).

Aamuryhmässä käsiteltävät kuntoutukseen liittyvät aiheet ja tehtävät koettiin myös merkityksellisinä jotka antoivat kuntoutujille uusia näkökulmia ja perspektiiviä omaan

kuntoutumiseen. Aiheiden perusteella haastateltavat kertoivat saavansa tietoa itsestä ja toiminnastaan joka auttoi muutoksessa. Ryhmän yksi keskeinen parantava tekijä on asioiden oivaltaminen (Pölönen & Sitolahti 2003, 140). Ohjaajien toiminta koettiin myös merkittävänä aamuryhmässä ja palautteen antaminen ja kuntoutujan hyväksyminen nousivat tärkeimmiksi ohjaajan tehtävistä. Palautteen antaminen onkin yksi päihdekuntoutusryhmän ohjaajan tärkeimmistä tehtävistä, palaute ryhmässä on väline itsetunnon lisäämiseen sekä uudenlaisen käyttäytymisen oppimiseen ryhmässä (Koukkari 2003, 22). Ilman palautetta ei ihminen saa tuntumaan oman toiminnan vaikutuksiin tai siihen, onko hänen toimintansa tilanteeseen sopivaa ja hyödyllistä. Ohjaajan ja kuntoutujan välinen vuorovaikutus yhteisössä ja ryhmässä on tärkeä toipumisen kannalta. Ohjaajan myönteinen suhtautuminen kuntoutujaan edistää kuntoutujan muutosprosessia kohti päihitteettömyyttä. (Ruisniemi 2006, 38.)

Ryhmässä ohjaajia toivottiin olevan enemmän kuin yksi, jotta ryhmä olisi turvallinen, ja aiheita käsiteltäisiin syvällisemmin. Ryhmä on riippuvainen ohjaajasta ja haastateltavat toivoivat että ryhmässä olisi aina vähintään kaksi ohjaajaa. Tämä kertonee siitä tarpeesta ja odotuksista mitä ryhmän ohjaajiin kohdistu. Ryhmä toivoi, että ryhmän tarpeita on toteuttamassa useampi ohjaaja. Riippuvainen ryhmä nostaa ohjaajan ainoaksi ryhmän jäseneksi jolla on merkitystä. Ryhmä kokee ohjaajan ainoaksi henkilöksi jolta saa hoitoa ja samaan aikaan ryhmä tuntee, ettei ohjaaja pysty tätä odotusta täyttämään. (vrt. Bion 1961, 79.)

Haastattelussa tuli ilmi, että Tosi Paikan aamuryhmä koettiin melko turvalliseksi ja luotettavaksi. Päihdekuntoutuksessa, huumeiden käyttäjiä hoidettaessa yhteisön säännöt, hierarkia ja rakenne ovat tärkeitä elementtejä turvallisuuden, luottamuksen ja hoidollisen ilmapiirin luomiseksi. Yhteisön tiukalla kontrollilla ja säännöillä pyritään parantamaan päihderiippuvaisten alentunutta impulssikontrollia sekä vaikeutta sopeutua normeihin tai sääntöihin. (Murto 1997, 248; Ruisniemi 2006, 38).

Haastateltavien oli vaikea nähdä ryhmän jäsenten vaikutusta toisiin. Tämä johtunee siitä, että yhteisössä oli juuri ollut haastateltavien kuvaamaa kireää ilmapiiriä ja ryhmässä vuorovaikutus kuntoutujien välillä ei ollut suoraa. Vuorovaikutus painottui ohjaajan ja kuntoutujan välille. Haastateltavat häivyttivät omaa rooliaan ryhmässä toteamalla, ettei ryhmässä oman toiminnan pitäisikään mitenkään vaikuttaa toisiin ihmisiin. Bion (1961, 66) toteaa, että yksilö vaikuttaa ryhmän tahtoon, ryhmämentaliteet-

tiin monin tavoin tiedostamattaan. Ryhmän on vaikea nähdä omaa tai toisten ryhmän jäsenten toimintaa merkittävänä, jos se on riippuvaisessa tilassa ohjaajaan ja vain ohjaajan toiminnalla ja palautteella sekä hoidolla on merkitystä ryhmälle (Bion 1961, 78–79).

Ryhmän toiminnassa merkittävimmäksi haitaksi nousi joidenkin kuntoutujien heikko osallistuminen ja toistuvat poissaolot ryhmästä. Sen koettiin vaikuttavan ryhmän turvallisuuteen ja luotettavuuteen. Se koettiin myös epäreiluksi että jotkut osallistuvat ja toiset eivät. Haastateltavat eivät nähneet mitään yksilöllisiä tekijöitä riittävänä perusteluna ryhmästä poisjääntiin. Toistuva poisjäänti johtui heikosta liittymisestä ryhmään, yhteisöhoitoon, päihdekuntoutukseen. Liittyminen tapahtui ainoastaan toiseen ryhmän jäsenenä mutta vain vähän ohjaajiin tai yhteisön tavoitteeseen. Sitoutumattomuus on ominaista satunnaiselle ryhmälle, jossa ei haluta panna alttiiksi omaa henkilökohtaista minää (Jauhiainen & Eskola 1997, 57).

Myös joidenkin kuntoutujien hiljaisuus ryhmässä herätti epäluottamusta ja hiljaisuus ryhmässä herätti kysymyksiä. Kuntoutujien hiljaisuus koettiin ryhmässä epämiellyttävänä ja arveluttavana. Hiljaisuus ryhmässä vaikuttaa jopa enemmän kuin sanallinen vuorovaikutus. Hiljaisuudella on tehtävä myös ryhmän perusolettamustiloissa. Hiljaisuus näkyy riippuvaisessa ryhmässä joko apaattisuutena tai hajanaisena keskusteluna ja ryhmä odottaa, että ohjaaja tekee jotakin hiljaisuudelle. (Pölönen & Sitolahti 2003, 229.)

Haastattelun ongelmana oli aluksi onnellisuusmuuri. Haastateltavien ryhmä haki keskeistä yhteistä näkemystä ja välttivät kritiikkiä haastattelun aikana. Tämä näkyi vastauksissa kritiikittömänä Tosi Paikan aamuryhmän toimintaa ylistävänä arviona. Haastattelun loppupuolella onnellisuusmuuri poistui johtuen ehkä haastateltavien väsymisestä.

Havainnointijakso toi merkittävän mahdollisuuden tutkia ja analysoida tutkimuskysymyksen mukaisesti ryhmän perusolettamustiloja ja ryhmän dynamiikkaa. Näiden ilmiöiden merkitystä pystyy arvioimaan jonkin verran tutkimustuloksena mutta ilmiöiden merkityksestä aamuryhmän toiminnalle pitäisi jatkaa omana tutkimuksena. Tällöin tutkimuksessa voisi keskittyä ilmiöiden edistäviin ja haittaaviin tekijöihin ryhmässä. Mielestäni tällä tutkimuksellani pystyin todistamaan sen tuntuman että ryh-

mässä vallitsee perusolettamustiloja ja ne vaikuttavat ryhmän toimintaan lähes joka ryhmässä.

Ryhmässä näyttäytyi hallitsevana tilana riippuvainen ryhmä. Ryhmässä vallitsee alkuahdistus ja ryhmän jäsenet hakevat paikkaansa ryhmässä ja ohjaajan hyväksyntää (Pölönen & Sitolahti 2003, 120, 163). Aamuryhmässä alkuahdistusta lievittävät totutut rutiinit kuten alkamisaika, vakiopaikat ja ohjaajien rutiinitoiminnot. Terapiaryhmissä alkuahdistus kestää jopa puoli vuotta joten ei ole ihme että Tosi Paikan aamuryhmässä kuntoutujien vaihtuessa aika ajoin turvallista ja luotettavaa ohjaajasta riippumatonta ryhmää ei nähdä juuri koskaan (vrt. Pölönen & Sitolahti 2003, 163).

Bikva-menetelmän mukainen työryhmän osallistaminen aamuryhmän merkityksen pohdintaan omana tutkimusosa-alueena onnistui hyvin. Bikva-mallissa on tarkoitus saada asiakkailta avoimen haastattelun kautta arviota sosiaalityön laadusta. Jouduin soveltamaan Bikva-mallia yhteisöön ja tutkimustyöhöni sopivaksi ja täten esimerkiksi avoin haastattelu jäi pois ja haastattelin ryhmän teemahaastatteluna aamuryhmän merkityksestä ja sitä aineistoa vein Bikva-mallin mukaisesti työryhmään. Bikva-mallissa palaute on sen mukaista, kuka palautteen antaa (Krogstrup 2004, 10).

Sain työryhmän joiltakin jäseniltä välitöntä palautetta että aamuryhmän merkityksen tutkiminen ja käsitteleminen työryhmän kanssa oli ilahduttava ja kannustava kokemus. Pääsin yhteen tavoitteeseeni ja sain osallistettua työryhmäämme ja pystyin viemään tuoreeltaan palautetta ja tietoa kuntoutujien kokemuksista työryhmälle. Pysin työskentelyssäni siihen että tulokset ja asiakkaiden palaute puhuu puolestaan ja itse selittäisin vastauksia tai tuloksia omien näkemysteni perusteella vain vähän (vrt. Krogstrup 2004, 13). Tuntumani työryhmän kokoontumisen ja tulosten esittelyn jälkeen on että onnistuin välttämään selittelyn ja työryhmä sai palautetta ”suoraan” kuntoutujilta. Bikva-malli soveltui hyvin tässä yhteydessä ja tuntui mielekkäältä ja käytännönläheiseltä toteuttamistavaltaan.

Tutkimukseni kohteena oli yhden päihdekuntoutuslaitoksen yksi toiminnan osa, aamuryhmä. Otanta Suomen päihdekuntoutujista oli pieni mutta valtakunnallinen läpileikkaus koska kuntoutujat olivat eri paikkakunnilta etelästä pohjoisimpaan Suomeen asti. Etnografinen osallistuva havainnointi on sidottu tiettyyn aikaan, paikkaan ja tilanteeseen joten siihen nähden tämä oli Tosi Paikan aamuryhmän toiminnasta ja sen merki-

tyksestä luotettava kuvaus. Luotettavuutta olisi lisännyt tutkijapari mutta koska tein tutkimuksen yksin nojasin siinä ammatilliseen osaamiseeni päihdetyössä. Tein yhteenvetoja ja läpileikkauksia koko yhteisön tilasta ja peilasin niitä yhteisön ilmiöihin joten uskon että tutkimukseni oli niin monipuolisesti koottu kuin oli mahdollista.

Tutkimustani varten kysyin luvan ensin Tosi Paikan johtaja Satu Hintzelliltä joka toimi myös opinnäytetyöni kenttäohjaajana. Lisäksi kysyin haastattelua varten kirjalliset suostumukset jokaiselta haastateltavalta ennen haastattelua (Liite 1). Tiedotin ryhmän jäseniä tutkimustyöstäni sekä sen tavoitteista ja siihen liittyvistä tutkimusmenetelmistä. Kävin ryhmän kanssa keskustelua siitä mitä havainnoin ryhmässä ja miksi hälventääkseni mahdollista ahdistusta tai epäluuloisuutta mitä havainnointi saattaa ryhmässä aiheuttaa (vrt. Suhonen 1996, 96).

Tein joka ryhmän jälkeen muistiinpanot päiväkirjamaisesti kirjatun. Kirjasin jokaisen istumajärjestyksen, käsiteltävän aiheen, mahdolliset menetelmät miten aiheita käsiteltiin, puheenvuorojen järjestyksen, ohjaajan ja ohjaajat ketä ryhmässä oli. Kirjasin myös puheenvuorojen sisällöt ja ryhmän tunnelmaa tai niissä tapahtuvia muutoksia eri vaiheissa. Koska havainnointijakso oli pitkä, muistutuin ryhmää eri vaiheissa tekeväni edelleen havainnointia. Rajasin havainnoinnit ryhmään jättäen pois muut yhteisön toiminnot. Ajattelin että lisävalaistusta saan tarpeen mukaan normaalista työhöni kuuluvasta havainnoinnista yhteisössä.

Havainnoinnin toteutus oli joissakin ryhmissä erityisen haasteellista koska jouduin ohjaamaan näitä joitakin ryhmiä yksin. Jouduin keskittymään havainnoinnin lisäksi omaan tehtävääni ryhmän ohjaajana mikä haittaa kokonaisvaltaista havainnoinnin tekoa (vrt. Eskola & Suoranta 2005, 98). Pyrin kuitenkin havainnoimaan systemaattisesti samoja asioita joka ryhmässä ja tämä auttoi jättämään havainnoista liian tulkinnan pois. Pyrin muistamaan oman roolini ryhmässä ja sen vaikutukset ryhmän jäseniin. Osallistuvassa havainnoinnissa ryhmän tai tutkittavan kohteen tuttuus on sekä etu että haitta. Minulla oli tutkimassani yhteisössä ja ryhmässä asema ja ura mikä voi estää neutraalin havainnoinnin ilman liiallista tulkintaa (vrt. Eskola & Suoranta 2005, 98).

Oma tunnettavuuteni ryhmässä helpotti havainnointia, ryhmän jäsenten oli ehkä kuitenkin helpompi "unohtaa" havainnoinnin kohteena oleminen ja toimia itselle totutulla

tavalla ryhmässä kun siinä ei ollut ulkopuolista havainnoitsijaa. Toisaalta aistin joistakin kuntoutujiista että he eivät toimineet normaalilla totutulla tavalla silloin kun tiedostivat havainnointia näkyvästi. Riskinä havainnoinnissa on myös havainnoijan taitamattomuus havainnoida (Eskola & Suoranta 2005, 102). Olen aikaisemmissa opinnoissani perheterapeutiksi opetellut myös havainnointitekniikkaa käytännössä ja koin että minulla oli taitoja havainnoida ryhmää ja sen toimintaa riittävästi.

Etnografinen tutkimus tapahtuu kauttaaltaan luonnollisissa olosuhteissa osallistumalla tilanteeseen ja esittämällä siitä tiheitä kuvauksia. Tutkimuksen lukijalla on mahdollisuus lukea tarkkoja ja eläviä kuvauksia tutkimuksen kohteesta. Tutkimustilanteessa pitää olla riittävän pitkä aika jotta tutkimusta voidaan pitää luotettavana. (Eskola & Suoranta 2005, 104–106.) Mielestäni havainnointijakso oli riittävän pitkä nostamaan esiin Tosi Paikan aamuryhmässä tapahtuvaa toimintaa ja merkityksiä. Analysointivaiheessa kävin havainnointiaineistoa läpi nostaen sieltä erilaisia merkityksiä esiin ja tutkin olivatko ne oikeasti merkittäviä useissa ryhmissä toistuvia tapahtumia vai oliko kyseessä vain satunnainen kertaluontoinen tapahtuma ja mikä sen mahdollinen selittävä tekijä oli. Näin sain eroteltua ne toiminnot jotka tapahtuivat satunnaisesti jonkin kuntoutujan kohdalla ja ne toiminnot jotka toistuivat tietyn kuntoutujan tai kuntoutujajaparin kohdalla useasti.

Ryhmän merkitystä kuntoutujien elämään yhteisössä tai merkitystä kuntoutumisprosessissa ei voi kiistää. Siinä kaikki vuorovaikutussuhteet yhteisön sisällä korostuu ja tulee esiin. Ryhmässä asioihin voidaan tarttua, niitä voidaan yhdessä käsitellä ja ohjauksen kautta saada lisää tietoa itsestä, muista ja sitä kautta saada kokemuksellista oppia. Pikku hiljaa tämä tietoisuus ja oppi levittäytyy myös oman elämän eri ryhmiin ja esimerkiksi koulun aloittamisen kynnys voi alentua kun ryhmäkokemuksena on saanut hyväksyntää, ratkaisukeinot ovat lisääntyneet ja oma liika erilaisuuden tunne häviää. Päihdekuntoutuja tarvitsee positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta ja kannustusta avoimuuteen selviytyäkseen ja nähdäkseen itsensä tasavertaisena muiden ihmisten joukossa. Tähän hän tarvitsee yhteisön ja ryhmän tukea ja arvostusta. Kuntoutuja on tottunut elämään vuosia, jopa vuosikymmeniä päihdeongelmaisena päihdemaailmassa jossa on omat ryhmittymät. Päihdeongelmainen on yhteiskunnan silmissä ”juoppoihin ja narkkareihin” kuuluva väheksytty yksilö joka voi hoidon aikana saada uutta kokemusta ja merkitystä ”kuntoutujana” ja Tosi Paikan yhteisön jäsenenä (vrt. Koukkari 2003, 4). Kuntoutuja voi kokea päihdekuntoutuksessa ryhmän jäsenenä uutta, merkit-

tävää ryhmään kuuluvuuden tunnetta tiedostaen että yhteisön ulkopuolella hän ”ei ole mitään” tai on yhteiskunnasta syrjäytynyt (Murto 1997, 2006).

Yhteisökuntoutus nähdään tuloksellisena sen takia että se hoitaa joukkoa samankaltaisessa tilanteessa olevia ihmisiä joiden identifioituminen päihteidenkäyttöön ja rikolliseen elämäntapaan on hyvin suurta (Koukkari 2003, 6). Kuntoutujilla on voimattomuuden tunnetta muuttaa elämäänsä ja tämä johtuu usein kyvyttömyydestä kohdata niitä ilmiöitä ja olosuhteita jotka omassa elämässä ylläpitävät ja edistävät päihteiden käyttöä ja estävät päihdeettömyyttä. Päihteitä käyttäneellä kuntoutujalla voi olla monia yrityksiä muuttaa elämää mutta mikään tähän astista toimenpiteistä ei ole ollut riittävä. Yhteisöhoidossa päihdeongelmainen on eristyksissä ja matkan päässä omaan elämään vaikuttavista ilmiöistä ja hänellä on mahdollisuus tarkastella omaa elämäänsä ikään kuin suurennuslasin kautta. Päihdekuntoutuja voi erotella sisäiset oman minän rakenteesta aiheutuvat päihteidenkäytön riskitekijät ja toisaalta ulkopuoliset tekijät jotka estävät päihdeettömyyttä. Kuntoutujan tullessa tietoiseksi näistä riskitekijöistä hän voi yhteisön tuen turvin lähteä muutostyöhön itsensä kanssa, vuorovaikutuksessa yhteisön jäseniin. Hän saa tukea ja hyväksyntää mutta myös osoituksia toiminnastaan silloin kun se ei vie tavoitteita kohden vaan ennemminkin pitää kiinni menneessä ja entisissä toimintamalleissa, jotka eivät toimi päihdeettömyyteen pyrkimisessä. Päihdehoidon aikana huumeet korvautuvat yhteisöllä ja yhteisö tulee myös perheen tilalle ja kuntoutuja saa uudenlaisen mahdollisuuden ottaa vastuuta itsestä ja elämästään. (Murto 1997, 95; De Leon 2012.)

Olen kuvannut tässä pohdinnassa keskeisiä tuloksia tutkimuksestani joka sisälsi kuntoutujien ryhmähaastattelun sekä osallistuvan havainnointijakson Tosi Paikan ryhmässä. Koen tässä työssäni ja tutkimuksessani kuvanneeni monipuolisesti ryhmän merkitystä päihdekuntoutujille sekä aamuryhmän toimintaa ja siinä ilmeneviä perusolettamustiloja ja ryhmän dynamiikkaa. Tosi Paikan työryhmällä on paljon kokemuspäisiä osaamista ja taitoa ja tämä tutkimus vahvisti monia käsityksiä aamuryhmästä ja kuntoutujien toiminnasta. Uskon että näitä tuloksia voi verrata ja yleistää päihdekuntoutuslaitoksiin jossa ryhmätoimintaa on ja tietyt lainalaisuudet ryhmän toiminnasta ja päihdekuntoutumisesta toistuu hoitomuodosta riippumatta.

Sain tietoa ohjaajan merkityksestä ryhmälle ja oli yllättävää miten riippuvainen aamuryhmä on ohjaajasta. Esittelen Tosi Paikan johtajalle Bikva-mallin mukaisesti haasta-

teltujen kuntoutujien ja työryhmän tiivistelmät aamuryhmän merkityksestä ja annan hänelle opinnäytetyöni luettavaksi. Suunnitelmana on yhdessä johtajan kanssa pohtia jatkotoimenpiteitä. Tosi Paikassa on paljon opiskelijaharjoittelijoita eri koulutuslinjoilta ja pystyn tämän oman tutkimuskokemukseni myötä ohjaamaan heitä mahdollisten jatkotutkimusten tai opinnäytetyön aiheiden pariin.

LÄHTEET

- Ankkuri-Ikonen, Anita 1998. Ryhmät ja tiimit työmuotona, niiden kehittyminen ja kehittäminen. Teoksessa Julin, Tuuli, Karttunen, Marjetta, Lahtinen, Tuula & Mustajärvi, Riitta (toim.) Ryhmän voima ja viisaus. 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö Ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Arppo, Maarit, Pölönen, Ritva, Sitolahti, Terttu 1996. Ryhmäpsykoterapian perusteet. Helsinki; Yliopistopaino.
- Bion, W.R. 1961. Experiences in Groups and other papers. London: Tavistock Publications Limited.
- De Leon, George 2000. The Therapeutic Community, Theory, Model and Method. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- De Leon, George 2012. Toipumisen vaiheet. Luento huumetyöläisten neuvottelupäivillä 27.3.2012. Helsinki.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Flynn, Patric, Joe, Georgi, Broome, Kirk, Simpson, Dwayne, Brown, Barry 2003. Recovery from opiooid addiction in DATOS. Journal of Substance Abuse Treatment. Institute of Behavioral Research. USA
- Granström, Veikko & Kuoppasalmi, Kimmo 1998. Psykodynaaminen tausta. Teoksessa Salaspuro, Mikko, Kiiänmaa, Kalervo, Seppä, Kaija (toim.). Päihdelääketiede. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim.
- Hintzell, Satu 2012. Haastattelu. Savonlinna: Jyrkkähoito –yhdistys Ry.
- Huittinen, Liisa 2006. Yhteisö asiakkaana hoitotyössä, meta-analyttinen tutkimus. Licensiaatin tutkimus. Kuopion yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Hännikäinen-Uutela, Hanna-Liisa 2004. Uudelleen juurtuneet, yhteisökasvatus vaikeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto
- Ikonen Yrmy 2009. Yhteisöhoito. WWW-dokumentti www.Paihdelinkki.fi/tietoiskut/648-yhteisohoito
Päivitetty 14.10.2009. Luettu 12.2.2012.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola Marjatta 1994. Ryhmäilmiö, perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. 1994. Juva: WSOY.
- Jyrkkähoito –yhdistys Ry 2012. WWW—dokumentti. www.Jyrkkahoito.com/ Ei päivitystietoja. Luettu 10.1.2012.
- Kopakkala, Aku 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.

Koukkari, Mirja 2003. Ryhmähoidon perusteet, ryhmänohjaajana päihdehuollossa. Järvenpään sosiaalisairaala. WWW-koulutusmateriaalia.

www.sosiaalisairaala.fi/koulutusmateriaalia/ryhmanohjaus.pdf

Ei päivitystietoja. Luettu 10.1.2012.

Krogstrup, Hanne 2004. Asiakaslähtöinen arviointi, Bikva-malli, Hyvät käytännöt, menetelmäkäsikirja. Sosiaaliportti. WWW-dokumentti.

www.sosiaaliportti.fi/File/8579b014-b4a9-4ddd-8f14-1a4 Ei päivitystietoa. Luettu 30.10.2011.

Lahtinen, Tuula 2012. Haastattelu. Savonlinna: Jyrkkähoito –yhdistys Ry.

Leinonen, Ritva 1998. Ryhmä ihmissuhdetaitojen oppimisen välineenä. Teoksessa Julin, Tuuli, Karttunen, Marjetta, Lahtinen, Tuula & Mustajärvi, Riitta (toim.) Ryhmän voima ja viisaus. 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö Ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Murto, Kari 1997. Yhteisöhoitojen suuntauksia. Jyväskylän koulutuskeskus Oy. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Mustajärvi, Riitta 1998. Ryhmä oman itsen löytämistä tukemassa. Teoksessa Julin, Tuuli, Karttunen, Marjetta, Lahtinen, Tuula & Mustajärvi, Riitta (toim.) Ryhmän voima ja viisaus. 40 vuotta ihmissuhdetaitojen opiskelua ryhmätyömenetelmin. Ryhmätyö Ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Pölönen, Ritva & Sitolahti, Terttu (toim.) 2003. Ryhmä hoitaa. Teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruisniemi, Arja 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa, tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Suhonen, Senja 1996. Havainnointi psykoterapiaryhmässä. Teoksessa Arppo, Maarit, Pölönen, Ritva, Sitolahti, Terttu (toim.). Ryhmäpsykoterapian perusteet. Helsinki: Yliopistopaino.

Tammi, Tuukka, Aalto, Mauri, Koski-Jännes, Anja (toim.) 2009. Irti päihdeongelmista, tutkimuksia hoidon ja ehkäisyn menetelmistä. Helsinki: Edita.

Tammi, Tuukka, 2011. Päihdekuntoutuksen tutkimus Suomessa. Kuntoutusportti. WWW-dokumentti.

www.kuntoutusportti.fi/ Päivitetty 24.5.2011, luettu 10.1.2012

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Päihdetilastollinen vuosikirja Alkoholi ja huumeet. Huumeolojen kehitys vuonna 2009. WWW-dokumentti.

www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/huumeolojen-kehitys

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Terapeuttinen yhteisö päihderiippuvuuden hoidossa. WWW-dokumentti. www.thl.fi/neuvoa-antavat-fi/fi_FI/...fi/terapeuttinen-yhteiso-paihderiippuvuuden-hoidossa Ei päivitystietoja. Luettu 13.2.2012.

Tiuraniemi, Juhani 1993. Yksilö, ryhmä, organisaatio, sosiaalipsykologian perusteita. Turku: Painosalama Oy.

Tuomola, Pekka 1998. Ryhmäterapia. Teoksessa Salaspuro, Mikko, Kiianmaa, Kallervo, Seppä, Kaija (toim.). Päihdelääketiede. Jyväskylä: Kustannus Oy Duodecim.

.

SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Minä, Elina Käyhkö, teen tutkimusta Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Tutkimukseni kohdistuu Tosi Paikan aamuryhmän toiminnan merkitykseen kuntoutusprosessissa. Tutkimuksen suoritan ryhmän teemahaastattelulla koskien ryhmän jäsenten kokemuksia ja mielipiteitä ryhmän ja yhteisön toiminnasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Tutkimukseen ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksen tueksi haastattelun ohella teen osallistuvaa havainnointia ryhmän ja yhteisön toiminnasta ja pidän siitä kenttäpäiväkirjaa. Tutkimusta teen 1.6. – 15.7.2011 välisen ajan oman työni ohella Tosi Paikan yhteisössä.

Tutkimusaineiston, kenttäpäiväkirjan, nauhoitetut haastattelumateriaalit ja muut mahdolliset aineistot käsittelen luottamuksellisesti yksin kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Kaikki aineistot tulen säilyttämään opinnäytetyön valmistumiseen ja hyväksymiseen (esitysseminaariin) asti, sen jälkeen hävitän kaiken tutkimusaineiston. Tutkimustulokset julkaisen opinnäytetyössäni sekä työyhteisölle esitän tiivistelmän ryhmähaastattelun tuloksista, mutta näistä ei voi tunnistaa ketään haastateltua yksilöä.

Kaikissa tutkimukseen ja haastatteluun liittyvissä kysymyksissä sitoudun keskustelemaan kyseisen tutkimukseen osallistuvan kanssa.

Tutkimuksen taustatukijoina ovat Tosi Paikan työryhmä, kenttäjohtajana toimii johtaja Satu Hintzell ja Mikkelin ammattikorkeakoulussa ohjaavana opettajana toimii Kati Vapalahti ja opinnäytetyön opponijana Päivi Laukkanen.

Olen lukenut tutkimukseen liittyvät eettiset periaatteet ja suostun tutkimuksen aikana ryhmähaastatteluun sekä havainnointiin ryhmätilanteissa.

Savonlinna _____

Haastateltavan nimen selvennys

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

**AVOIN RYHMÄHAASTATTELU TOSIPAIKAN KUNTOUTUJILLE,
BIKVA-MALLIN MUKAINEN AINEISTON KÄSITTELY
HAASTATTELUAIKA VKO 21/2011**

TEEMA 1

AAMURYHMÄN MERKITYS

1. Merkitseekö aamuryhmä asiakkaiden /kuntoutujien kuntoutumiseen, mitä merkityksiä aamuryhmällä on?
2. Onko aamuryhmän kokoontumisajalla (arkisin klo 9-10) merkitystä aamuryhmän toiminnalle ja tavoitteille?
3. Onko ryhmän jäsenten aktiivinen osallistuminen tärkeää, miten koette ryhmän jäsenen poisjäännin, vetäytymisen ryhmästä?
4. Miten sinuun itseesi vaikuttaa, jos et osallistu ryhmään?
5. Onko mielestäsi jotain muita tärkeämpiä aiheita, mitä aamuryhmässä pitää käsitellä kuntoutuksen aikana?
6. Onko aiheita, joita on turhaan käsitelty ryhmässä, mitä?
7. Onko joku erityinen menetelmä ja tapa ryhmässä käsitellä aiheita joka on muita tehokkaampi ja käytännöllisempi, mikä?
8. Mitä aiheita ei ole ryhmässä käsitelty, mitä pitäisit tärkeänä käsiteltävän?
9. Miten aamuryhmä vaikuttaa omaan toimintaasi yhteisössä vapaa-ajalla?

TEEMA 2

OHJAAJIEN MERKITYS AAMURYHMÄSSÄ

1. Minkälainen merkitys ohjaajilla on aamuryhmässä?
2. Mitä ovat ohjaajien tehtävät aamuryhmässä?
3. Miten ohjaajat innostavat ja kannustavat ryhmässä?
4. Miten koet ohjaajien antavan palautetta ryhmässä, onko sitä, minkälaista se on?
5. Miltä ohjaajien tehtävien alustukset ja ohjeet tuntuvat, onko selkeitä, onko liian vaikeita?
6. Miten ohjaajat rajaavat käyttäytymistä ryhmässä? Miltä se tuntuu?
7. Miten arvioit ohjaajien osaamista ja ammattitaitoa ryhmässä aihealueissa, ryhmän ohjauksessa?
8. Mitä muuttaisit ohjaajien toiminnassa ryhmässä?

TEEMA 3

**RYHMÄN TURVALLISUUS JA SÄÄNNÖNMUKAISUUS SEKÄ
LUOTETTAVUUS**

1. Mistä aamuryhmän luotettavuus koostuu?
2. Onko aamuryhmä tällä hetkellä luotettava, miksi?
3. Miten ryhmän luotettavuutta voisi parantaa?
4. Miten luotettavuus tai epäluotettavuus näkyy sinun toiminnassasi ryhmässä?
5. Mistä ryhmän turvallisuus koostuu?
6. Vaikuttaako ryhmän turvallisuuteen kuntoutujien vaihtuminen?
7. Vaikuttaako kuntoutujien heikko osallistuminen ryhmän turvallisuuteen?
8. Vaikuttaako ohjaajien vaihtuminen ryhmän turvallisuuteen?
9. Vaikuttaako jokin muu ryhmän turvallisuuteen, mikä?
10. Miten aamuryhmän turvallisuutta voi kehittää, parantaa?
11. Mitä tarkoittaa aamuryhmän säännönmukaisuus?
12. Toteutuuko aamuryhmän säännönmukaisuus?
13. Onko aamuryhmän säännönmukaisuudella merkitystä ryhmän luotettavuudelle tai turvallisuudelle, minkälaista merkitystä?

TEEMA 4

RYHMÄN JÄSENTEN VAIKUTUS TOISIINSA

1. Miten oma osallistumisesi vaikuttaa ryhmän toimintaan?
2. Miten toisten ryhmän jäsenten osallistuminen vaikuttaa ryhmän toimintaan?
3. Miten toisten ryhmän jäsenten toiminta vaikuttaa sinuun?
4. Miten yhteisössä tapahtuva toiminta vaikuttaa aamuryhmään?
5. Miten yhteisössä tapahtuva toiminta vaikuttaa sinuun?
6. Pystyykö tämä aamuryhmä tehtävänsä mukaiseen työskentelyyn tavoitteiden mukaisesti?
7. Häiritseekö tämän ryhmän työskentelyä jokin asia tai ilmiö, mikä?
8. Tukeeko kuntoutujien toiminta yhteisössä aamuryhmän toimintaa?
9. Mikä yhteisössä edistää aamuryhmän toimintaa?
10. Mikä yhteisössä haittaa aamuryhmän toimintaa?